

Eindrapportage Kostenraming Implementatie nieuw Wetboek van Strafvordering

Commissie Implementatie nieuw Wetboek van Strafvordering

Inhoudsopgave	
1. Inleiding	3
2. Incidentele implementatiekosten.....	8
2.1. Inleiding	8
2.2. ICT-aanpassingen	8
2.2.1. Benodigde ICT-aanpassingen	8
2.2.2. Gebruikte uurtarieven en dekkingsmogelijkheden	12
2.2.3. Afhankelijkheden met andere trajecten.....	14
2.3. Opleiding	15
2.3.1. Opleidingstijd- en vorm	15
2.3.2. Gebruikte uurtarieven en dekkingsmogelijkheden	18
2.3.3. Kosten leraren en overige opleidingskosten	21
2.3.4. Samenwerking met ketenpartners.....	24
2.3.5. Totaalbeeld opleidingskosten	24
2.4. Inleereffecten	25
2.5. Overige bedrijfsvoeringskosten: huisvesting	26
2.6. Kosten projectorganisatie.....	27
2.7. Onzekerheden en risico's	30
2.8. Totaalbeeld implementatiekosten volgens de organisaties	33
3. Beoordeling resultaten	34
3.1. Toetsingscriteria	34
3.2. Oordelen per kostensoort.....	34
3.2.1. ICT kosten	34
3.2.2. Opleidingskosten	36
3.2.3. Inleereffecten	39
3.2.4. Kosten bedrijfsvoering, met name huisvesting	39
3.2.5. Kosten projectorganisatie	39
3.2.6. Onzekerheden en risico's	40
3.2.7. Totaalbeeld schatting kosten implementatie volgens de commissie	41

4.	Mogelijkheden voor dekking van incidentele implementatiekosten door structurele baten...	42
5.	Productieverlies door implementatie van het wetboek	50
5.1.	‘Eenmalig’ productieverlies door incidentele kosten	50
5.2.	‘Structureel’ productieverlies door structurele effecten	51
6.	Belangrijkste conclusies	52
	Bijlage A: afkortingenlijst	54
	Bijlage B: toelichting totaaloverzicht incidentele kosten.....	55

1. Inleiding

Een van de taken van de commissie Implementatie nieuw wetboek is om de inspanningen in kaart te brengen die nodig zijn bij de praktijkorganisaties om het nieuwe Wetboek van Strafvordering te kunnen invoeren en om op basis daarvan een breed onderschreven voorstel op te stellen voor de implementatie inclusief kostenraming.

In de toelichting op het Instellingsbesluit commissie Implementatie nieuw Wetboek van Strafvordering geeft de Minister van Justitie en Veiligheid aan: *De commissie brengt, samen met de praktijkorganisaties¹ de implementatie-inspanningen en -kosten in kaart en doet een gezamenlijk voorstel voor de implementatie inclusief kostenraming. Dit zal in belangrijke mate bijdragen aan het doel om te komen tot een door alle praktijkorganisaties en het departement gedragen advies over hoe deze implementatie kan worden vormgegeven. Dit advies is cruciaal voor het zetten van de volgende stap: het realiseren van de financiering van de implementatie van het nieuwe wetboek.*

De definitieve opdracht aan de commissie is om onderzoek te doen naar de volgende deelvragen:

1. de inhoud van de vereiste implementatie-inspanningen aan de hand van de ambtelijke eindversie van 2 mei 2019 van het nieuwe wetboek. Hierbij is aandacht voor in ieder geval de inspanningen op het gebied van kennisoverdracht, IV/ICT-aanpassingen en de aanpassing van (werk)processen. De commissie kan daarbij reflecteren op de door de praktijkorganisatie gekozen en/of te kiezen implementatiestrategie en/of werkwijze;
2. het verband tussen de benodigde inspanningen en reguliere trajecten voor opleiding (kennisoverdracht), IV/ICT-vernieuwing, (werk)processen, etc. Hierbij kan worden gekeken naar bijvoorbeeld de reeds opgeleverde rapportages op dit gebied, de reguliere (opleidings)cycli, reeds beschikbare opleidingsuren, en meerjaren IV/ICT-plannen in de keten. Voorgaande in relatie tot een tijdsplan voor de inwerkingtreding van het nieuwe wetboek;
3. de optimale implementatiestrategie vanuit het ketenperspectief. Hier zal aandacht worden besteed aan welke inspanningen uit efficiencyoverwegingen gezamenlijk kunnen worden opgepakt, de relatie tot andere op stapel staande vernieuwingen in de strafrechtketen, gefaseerde implementatie (maar wel gelijktijdige inwerkingtreding), bepaling van een tijdstip voor inwerkingtreding, etc.;
4. als resultaat van dit alles, de kosten van de vereiste implementatie-inspanningen (totaalsom waarvoor het nieuwe wetboek in werking kan treden, onderschreven door alle praktijkorganisaties);
5. wat zijn de risico's? Breng het risicolandschap in kaart, gepaard gaande aan de implementatie. Betrek daarbij bijvoorbeeld het absorptievermogen, de automatiseringsinspanningen van de praktijkorganisaties, andere lopende grote verandertrajecten en programma's en de verhouding tot de te maken prestatieafspraken.

¹ Waar hier wordt gesproken over 'de praktijkorganisaties' wordt bedoeld op de organisaties die direct betrokken zijn bij het traject van het nieuwe wetboek, te weten: Rechtspraak, Openbaar Ministerie, politie, Koninklijke Marechaussee, platform Bijzondere Opsporingsdiensten en de advocatuur (inclusief gefinancierde rechtsbijstand).

6. T.b.v. de volgende stap: het verkennen van de mogelijke wijzen van financiering van de kosten voor implementatie van de praktijkorganisaties.

Op het financiële vlak is de taakopdracht van de commissie dus als volgt te interpreteren: te komen tot een gedragen raming van de incidentele kosten van implementatie, en het in kaart brengen van eventuele dekkingsmogelijkheden binnen de begrotingen van betrokken organisaties. In deze notitie presenteren we onze bevindingen voor het financiële deel van de taakopdracht van de commissie. Het is het vervolg op de tussenrapportage die de commissie in juli heeft opgesteld.

Tussenrapportage

Enkel de praktijkorganisaties zelf hebben de benodigde kennis van hun (interne) processen en systemen om een kostenraming op te kunnen stellen. Voor het maken van de kostenraming is de aanpak van de commissie derhalve, om zich te baseren op de ramingen die de praktijkorganisaties zelf opstellen, en deze kritisch te evalueren door vragen te stellen en door ramingen van de organisaties onderling te vergelijken. In de periode maart-juni 2020 heeft de commissie voor dit doel met een groot deel van de praktijkorganisaties gesproken ten behoeve van de financiële ramingen². In juli 2020 heeft de commissie een tussenrapportage opgeleverd. Op dat moment waren de samenvattende conclusies over de ramingen als volgt:

- De berekeningen schieten op een aantal vlakken tekort als serieuze raming voor de incidentele implementatiekosten van het nieuwe wetboek. Dat betekent dat J&V op basis hiervan niet de onderhandelingen met Financiën kan starten over de financiële gevolgen van het nieuwe wetboek.
- Dit komt grotendeels door de beperkte informatie waarover de betrokken organisaties tot dan toe konden beschikken en (in sommige gevallen) ook de beperkte tijd die men had gekregen om de ramingen op te stellen. Men heeft er onder de omstandigheden het beste van proberen te maken. Ook de onzekerheid over de uiteindelijke wettekst, het tijdsverloop en de ongewisse ontwikkelingen op ICT-gebied vormden reële belemmeringen.
- Er was bij de ramingen die toen zijn beoordeeld nog niet voldoende geprobeerd buiten de eigen organisatie te kijken: men had nog niet voldoende ketenbreed gekeken naar de impact van het wetboek en naar de mogelijkheden tot optimalisatie. Eenvoudige illustraties daarvan zijn het ontbreken van samenwerking op het terrein van opleidingen en de uiteenlopende visies op de inleer-effecten. In de aanpak van ICT zag men dit ook terug. Men signaleert de afhankelijkheden, maar heeft elkaar nog niet voldoende opgezocht.
- Tot slot was evenmin rekening gehouden met mogelijke optimalisaties van werkprocessen op basis van de kansen die het nieuwe wetboek bood.

Na het publiceren van de tussenrapportage heeft de commissie begin juli met het bestuurlijk ketenberaad (BKB) een aantal afspraken gemaakt om de bovenstaande lacunes op financieel gebied te adresseren:

- De commissie gaat op basis van de tussenrapportage opnieuw in gesprek met de individuele organisaties om na te gaan of en hoe de geconstateerde lacunes kunnen worden opgevuld.
- Voor de nieuwe iteratieslag met de organisaties komt er een vast punt, waar de organisaties zich op kunnen baseren. Dat vaste punt is de Ambtelijke Eindversie juli 2020 van het wetsvoorstel geworden.

² 3RO, de RvdK en het NFI zijn bij deze eerste gesprekkronde niet betrokken geweest en hebben in de maanden augustus-oktober 2020 gesprekken met de Commissie gevoerd.

- De commissie gaat in overleg met het Programma Digitalisering Strafrechtketen (PDSK) om de afhankelijkheden en eventuele randvoorwaardelijkheid tussen PDSK en het Wetboek van Strafvordering in kaart te brengen.
- De commissie organiseert in overleg met de projectleiders, themabijeenkomsten om met materiedeskundigen uit de primaire processen de ketenprocessen tegen het licht te houden en de afhankelijkheden met ketenpartners in kaart te brengen, met aandacht voor de informatiestromen door deze processen. Hierbij wordt ook aandacht gevraagd voor aanpassingen die optimaal zijn vanuit de keten als geheel (welke kansen biedt het wetboek?).
- De commissie stemt de richtlijnen van de ramingen af met de verschillende ketenorganisaties en de werkgroep financiën en duidt de geconstateerde verschillen in ramingen.

Sinds begin augustus heeft de commissie met de ketenorganisaties overlegd over de uitvoering van deze punten. Met hen is afgesproken om half oktober met nieuwe ramingen te komen, gericht op invulling van de lacunes en op basis van de richtlijnen die de commissie heeft opgesteld. Naar aanleiding hiervan hebben de meeste organisaties een aangescherpte nieuwe raming aangeleverd, met uitzondering van de NOvA, CJIB en Justid omdat het verbeteren van de raming voor hen niet nodig was of er zoals bij NOvA geen raming is. Met DJI en Halt heeft geen gesprek plaatsgevonden, omdat de gevolgen voor deze organisaties vooralsnog zeer beperkt zijn. Dit is vermoedelijk ook voor Slachtofferhulp Nederland (SHN) het geval. Voor de zekerheid is voor SHN een PM-post opgenomen. De raming van de BOD'en bevat ook de kostenraming van de Rijksrecherche.

Wat betreft de verdiepende bijeenkomsten is eerst bij alle organisaties geïnventariseerd welke onderwerpen wegens hun financiële impact met ketenpartners besproken zouden moeten worden. Hieruit kwamen het verschoningsrecht, de processuele sancties, de artikel 12-procedure, de eisen aan het proces-verbaal, het direct verstrekken van processtukken aan de verdachte, het vragen van toestemming bij onderzoek lichaam en de procesinleiding in combinatie met de beweging naar voren. Vervolgens is met de projectleiders een overleg gevoerd over de vragen die in de bijeenkomsten over deze onderwerpen aan de orde zouden moeten komen. Conclusie van die bijeenkomst was dat alleen voor de procesinleiding en de beweging naar voren het zinvol was om een themabijeenkomst te houden (zie tabel 1). Op 5 november heeft de bijeenkomst plaatsgevonden. De uitkomsten daarvan zijn in deze notitie verwerkt.

Tabel 1: Onderwerpen projectleidersoverleg: onzekerheden in ramingen met financiële impact

Onderwerp	Bestaande onzekerheid	Uitkomst projectleidersoverleg
Schadevergoedingsregelingen	Onzekerheid in de financiële impact zit vooral in de vraag of er sprake zal zijn van een toename van het aantal schadevergoedingen.	Meer inzicht in processen zal geen houvast bieden voor een raming. De Rechtspraak zal de door haar gemaakte ramingen waar mogelijk afstemmen met ketenpartners zodat er sprake is van ketenconsistentie.
Verschoningsrecht	Het wel of niet bestaan van een tool kan grote impact hebben op de ramingen. Dit onderwerp vergt daarnaast nadere juridische duiding en	Een ICT-tool is randvoorwaardelijk bij invoering van het verschoningsrecht. De ketenpartners zullen hiervoor een raming opstellen en stemmen onderling af.

	afstemming over nieuwe werkprocessen.	
Processuele sancties	Onzekerheid in de financiële impact zit vooral in de vraag of er sprake zal zijn van een toename van het aantal processuele sancties. De politie verwacht ook impact in het vervallen van de beperking tot het voorbereidend onderzoek, het vervallen van de Schutznorm en de introductie van het nieuwe criterium 'in het belang van een goede rechtsbedeling'.	Een themasessie zal niet bijdragen aan het voorspellen van de eventuele toename in processuele vragen. Voor de politie zijn er daarnaast ook nog inhoudelijke onzekerheden. De Rechtspraak heeft wel een schatting gemaakt. Deze kan niet 1-op-1 worden overgenomen door de andere ketenpartners, maar de ketenpartners zullen op basis hiervan kijken of zij ook een schatting kunnen maken.
Artikel 12-procedure	Onzekerheid zit in hoe het proces van klachtenafhandeling in de praktijk gaat lopen	Overleg over het werkproces is zinvol, maar niet nodig voor de ramingen. De Rechtspraak zal de door haar gemaakte ramingen waar mogelijk afstemmen met ketenpartners zodat er sprake is van ketenconsistentie.
Eisen aan proces-verbaal (PV)	Volgens de politie betreft artikel 2.1.9 lid 2 het onderbouwen van de rechtmatigheid van een mondeling gegeven bevel. Volgens DWJZ gaat het er slechts om, in het PV te vermelden dat het bevel is gegeven.	Politie en DWJZ stemmen bilateraal af.
Onderzoek met betrekking tot overgenomen gegevens	Politie begreep dat Memorie van Toelichting nog zou worden aangepast.	Politie en DWJZ stemmen bilateraal af.
Direct verstrekken van processtukken aan de verdachte	Deze bepaling is nieuw in de juli-2020 versie van het wetboek. Openstaande vragen betreffen in hoeverre dit afwijkt van de al bestaande praktijk, wat de werklasteffecten van deze bepaling voor de politie en het OM zijn en wat ervoor nodig is om deze bepaling uit te voeren (bv in termen van ICT).	Politie maakt een impactanalyse, welke half november met ketenpartners wordt besproken.
Vragen van toestemming bij onderzoek lichaam	De bedoeling van 'de wetgever' is pas recent duidelijk geworden voor de politie.	Politie maakt een impactanalyse. DWJZ gaat na of de inhoudelijke onduidelijkheid in de wettekst kan worden weggenomen.
Procesinleiding in combinatie met de beweging naar voren	Onzekerheid zit in het werkproces en hoe dit in de praktijk zal uitpakken, en daarmee de financiële impact	Er wordt een themasessie georganiseerd over dit onderwerp, met de opsporingsdiensten, OM en politie.

In deze notitie presenteren we op basis van de gesprekken sinds augustus van dit jaar onze bijgestelde bevindingen voor het financiële deel van de taakopdracht van de commissie. Deze notitie is als volgt ingedeeld. Hoofdstuk 2 geeft de nieuwe ramingen weer zoals wij die tot half november ontvangen hebben van de ketenorganisaties en de toelichting daarop vanuit de gesprekken of aangeleverde documenten. In hoofdstuk 3 beoordeelt de commissie deze resultaten en presenteert de commissie haar eigen raming van de eenmalige en structurele implementatiekosten van het nieuwe Wetboek van Strafvordering. Door onze werkzaamheden zijn wij ons bewust geworden van de risico's en onzekerheden waarmee de implementatie van het wetboek vooralsnog omgeven is. Dit betekent dat wij geen puntschatting presenteren van de implementatiekosten maar een bandbreedte zullen aangeven. Onderdeel van de taakopdracht is ook om na te gaan of er dekkingsmogelijkheden zijn binnen de eigen begrotingen van de betrokken organisaties. Hoofdstuk 4 bevat een overzicht van de mogelijkheden die wij hiervoor zien. Hoofdstuk 5 bevat een ruwe schatting van het productieverlies indien de benodigde capaciteit voor het wetboek niet wordt vrijgemaakt. In hoofdstuk 6 formuleren we onze conclusies.

2. Incidentele implementatiekosten

2.1. Inleiding

In de volgende paragrafen geeft de commissie per kostensoort een overzicht van de ramingen voor de incidentele implementatiekosten zoals wij die per half november ontvangen hebben van de ketenorganisaties. De toelichtingen daarbij zijn gebaseerd op informatie van de betrokken organisaties zelf. De kosten betreffen enkel de kosten die direct verband houden met de implementatie.

Alle organisaties die te maken hebben met het nieuwe Wetboek van Strafvordering zijn inmiddels in beeld gebracht, maar ze komen niet allemaal voor in dit hoofdstuk. Halt heeft een claim ingediend gerelateerd aan het artikel over de HALT-afdoening voor adolescenten (18-23 jaar). Dit artikel wordt echter uit het nieuwe wetboek gehaald. Daarmee concluderen wij dat het nieuwe wetboek geen incidentele gevolgen heeft voor Halt. Halt is derhalve niet verder benoemd in dit hoofdstuk. Justid kan niet inschatten wat de impact zal zijn. De directe impact is naar verwachting gering. Echter: indien de ketenpartners op een andere manier de gegevens zullen gaan aanleveren of afnemen, zal dat wel impact hebben. Dit is echter nog onbekend. Justid is derhalve niet verder meegenomen in dit hoofdstuk. Slachtofferhulp Nederland is niet in kaart gebracht en is opgenomen als PM post.

Het NFI verwacht geen incidentele implementatiekosten voor opleidingen: de betreffende wijzigingen zijn voor het NFI gering en kunnen meelopen in de periodieke actualisering van de opleidingen die toch al plaatsvindt. Vanwege het extra productievolume (structurele effecten) zullen wel nieuwe medewerkers moeten worden geworven en opgeleid. Dit betreft een beperkt aantal fte, maar wel een meerjarig opleidingstraject. Digitalisering van de bedrijfsvoering (ICT) is op onderdelen wel zeer wenselijk, of zelfs noodzakelijk om de beoogde versnelling in de zakenstroom en snelle(re) informatieuitwisseling te realiseren, maar de effecten van het wetboek zijn voor het NFI niet dermate groot dat de benodigde ICT-wijzigingen enkel daaraan toe te rekenen zijn. Indien het OM of de Politie naar aanleiding van het wetboek ICT-aanpassingen doen die ook de interface met het NFI raken, dan zal het NFI daar wel in mee moeten.

2.2. ICT-aanpassingen

2.2.1. Benodigde ICT-aanpassingen

Algemeen beeld is dat er veel onzekerheden zijn over ICT. Alle organisaties geven aan dat er veel afhankelijkheden zijn met lopende programma's, zowel van de organisaties zelf, van ketenpartners en ook ketenbreed. De onzekerheden kunnen niet altijd op korte termijn worden weggenomen. Zo geeft het CJIB aan pas in 2024 de raming te kunnen herzien, omdat dan USB volledig geïmplementeerd is. Andere organisaties geven aan dat de ontwikkelingen op IV-gebied zo snel gaan dat ramingen met een horizon van 4-5 jaar weinig houvast bieden. Bij sommige organisaties speelt ook dat men er tot nu toe nog niet in is geslaagd om op basis van een inhoudelijke analyse van de veranderingen in het wetboek vast te stellen welke ICT-aanpassingen noodzakelijk zijn. Dit betreft onder andere het OM en de KMar.

De BOD'en, KMar, politie, OM en delen van de Rechtspraak hebben baat bij een tool om stukken waarop het verschoningsrecht van toepassing is te kunnen filteren. Aanvankelijk was het

voornemen van de politie, KMar en BOD'en om gezamenlijk een begroting op te leveren. Dit is echter niet binnen de looptijd van de commissie gelukt. Er blijkt meer onderzoek nodig om de wensen en mogelijkheden op elkaar af te stemmen. De BOD'en en de politie hebben wel afzonderlijk van elkaar eerste, globale ramingen gemaakt. Deze ramingen hebben de verschillende organisaties apart van elkaar opgesteld voor hun eigen organisaties en dienen derhalve te worden opgeteld. OM en Rechtspraak hebben nog geen raming opgesteld.

Tabel 2: ICT-kosten voor alle betrokken organisaties

Politie	Totaal: €25,2mln - €32,2mln <ul style="list-style-type: none"> • Wijzigingen op bestaande wetgeving €2,4mln • Wijzigingen nieuwe wetgeving €12,0mln • Vernieuwingsonderwerpen €2,8mln • Voorbereiding/coördinatie/begeleiding €5,0mln • AI tool voor selectie van verschoningsgerechtigde stukken: €3-10 mln (eerste raming) • Nog te onderbouwen disclaimers: €5,7mln
BOD'en	Totaal: €8,8mln - €9,4mln <ul style="list-style-type: none"> • €300.000 euro voor elk van de 4 BOD'en en de Rijksrecherche voor het aanpassen van de systemen: €1,5mln • Aanpassing Summ-IT voor ISZW en ILT: €0,4mln • 2000 uur nazorg door specialisten: €0,2mln • AI tool voor selectie van verschoningsgerechtigde stukken: €7,0-7,6mln (eerste raming)
KMar	Totaal €1,1mln - €1,3mln <ul style="list-style-type: none"> • Summ-IT €0,4mln • Overige (registratieve) systemen €0,25mln • Kleine hardware / software €0,05mln • Tijdelijke inhuur externe expertise ICT €0,05mln • AI tool voor selectie van verschoningsgerechtigde stukken: €0,3-0,5 mln (eerste raming door BOD'en)
OM	Totaal: €13,2mln - €21,9mln <ul style="list-style-type: none"> • Hernummering €3,1-3,2mln • Aanpassen applicaties €9,1-17,6mln • Impactanalyses en ontwerp €1,1mln
Rechtspraak	Totaal: €11,4mln - €15,4mln <ul style="list-style-type: none"> • ICT analyse €1,1mln • ICT aanpassingen €9,8mln • Projectleiding IT€1,7mln • IT- opleidingen €0,8mln • +/- 15% onzekerheidsmarge
Advocatuur	Onbekend
CJIB	Totaal: €3,8mln - €4,7mln <ul style="list-style-type: none"> • Elektronische informatie-uitwisseling €1.4mln • Schadevergoedingsmaatregelen en slachtoffers €0.8mln - 1mln • Voorlopige hechtenis en toezicht op schorsende voorwaarden €0.7mln - 1.1mln • Horen verdachten bij misdrijven €0.1mln • Overig €0.8mln - 1.1mln
DJI	Hernummering: €0,35mln
RvdK	Totaal: €1,2mln (stelpost)

3RO	Totaal: €0,2-€0,2mln (stelpost)
-----	---------------------------------

Hieronder volgen de belangrijkste bevindingen per organisatie.

De politie heeft op basis van de Ambtelijke Eindversie 2019 een inhoudelijk onderbouwde IV-raming gemaakt, onder andere op basis van een verkenning door Functioneel beheer op de voorzieningen die geraakt worden door de modernisering van het wetboek, aangevuld met een achttal expertsessies. De raming voor aanpassing van de ICT-voorzieningen komt in totaal uit op €22,2 miljoen. Het aantal uren en FTE's is gebaseerd op impactanalyses en daarbij is ervan uitgegaan dat Summ-IT ten tijde van de implementatie van het wetboek nog niet volledig onder Programma Vernieuwend Registreren (PVR) is gebracht. De politie geeft desondanks aan dat nadere invulling van de implementatiestrategie en voortschrijdend inzicht zal leiden tot een meer exacte begroting. Onder andere de aanpassing van ketensystemen is nog niet meegenomen in de laatste versie van de raming. De politie geeft aan dat de IV-ramingen twee keer per jaar worden herzien, en dat de definitieve raming zal worden gemaakt als het nieuwe wetboek naar de Eerste Kamer wordt gestuurd.

De politie geeft daarnaast aan dat er naast afhankelijkheid van het PDSK (zie hierna) ook grote afhankelijkheid is van het PVR. Dit is het nieuwe platform van de politie waarop de meeste registratieve systemen zullen worden gebouwd. Bij de raming van de kosten van de ICT-aanpassingen ziet de politie dus grote onzekerheden. Een aantal van deze onzekerheden is voorzien en zijn opgenomen in een lijst met zogenaamde disclaimers.

De politie heeft een eerste berekening van de kosten gemaakt voor een AI-tool voor selectie van verschoningsgerechtigde stukken. De indicatieve bandbreedte (met de nodige voorbehouden waaronder de ontwikkeling van enterprise-architectuur) is tussen €3-10 miljoen.

Voor de BOD'en is de grootste ICT-kostenpost de tool ten aanzien van de bepalingen inzake het verschoningsrecht. De BOD'en hebben zoals gezegd separaat van de politie ook een globale basisraming gemaakt: de ontwikkelkosten zijn €1,05 miljoen per jaar (voor de initiële kosten en de doorontwikkeling), en de exploitatiekosten initieel €0,4 miljoen en vervolgens jaarlijks 20% daarvan wegens afschrijvingen. Er wordt uitgegaan van een projectperiode van 5 jaar. In deze periode zullen de kosten derhalve €6,1 miljoen bedragen. Deze raming is gebaseerd op beheer en ontwikkeling bij de FIOD. Afhankelijk van eventuele aanvullende functionaliteiten kan de raming ook nog hoger uitvallen. Indien de andere BOD'en, de Rijksrecherche en de KMar zelf een infrastructuur zouden bouwen en gebruik maken van bovengenoemde tool, zouden de kosten van deze bouw en het onderhoud daarvan naar schatting €1,5-2,5 miljoen bedragen, afhankelijk van de gewenste datacapaciteit en functionaliteit.

In de IV/ICT voorzien de BOD'en los van de tool in ieder geval aanpassingen in de registratieve systemen/applicaties of andere (verwerkings)voorzieningen, gevolgen voor de ketenbrede digitalisering en de mogelijkheid tot het ontsluiten van gegevens(dragers) bij 'derden' en koppelvlakken. De kosten voor ketenbrede digitalisering en koppelvlakken hangen deels af van de uitkomsten van PDSK, en de mogelijkheden tot het ontsluiten van gegevens(dragers) bij 'derden' hangen weer af van de invulling van de Algemene Maatregelen van Bestuur (AMvB's). Gezien deze onzekerheden, hebben de BOD'en een ruwe schatting opgenomen. Een eerste schatting van de kosten van de aanpassing van systemen bedraagt €300.000 euro per BOD. Twee BOD'en, ISZW en ILT nemen niet af via de politie. Aanpassing hiervan zal ongeveer €400.000 euro kosten. Voor de nazorg op ICT-gebied is een stelpost opgenomen van 2.000 uur. In totaal komen de

implementatiekosten voor ICT voor de BOD'en dan neer op €2,1 miljoen en inclusief de verschoningstool op €9,5-10,3 miljoen.

De ICT-materiedeskundigen bij de KMar hebben een 'best guess' inschatting gemaakt. Een exacte kostenraming voor ICT-middelen is nu niet mogelijk, omdat het nog onduidelijk is in hoeverre de lopende projecten reeds tegemoet (kunnen) komen aan de aanpassingen aan de ICT-middelen die het nieuwe wetboek vraagt, en omdat de ontwikkelingen op ICT-gebied elkaar zeer snel opvolgen. De raming bestaat uit kosten voor het aanpassen van Summ-IT, overige (registratieve) systemen, kleine hardware / software (ICT-middelen van algemene aard) en tijdelijke inhuur voor specifieke ICT-expertise die niet binnen de eigen organisatie aanwezig is. In totaal schat de KMar dat voor ICT-aanpassingen een bedrag van € 0,75 miljoen nodig is. Inclusief de verschoningsrechttool (raming door de BOD'en) is de raming €1,1-1,3 miljoen.

Het OM gaat ervan uit dat 20-40% van de functionaliteit herbouwd moeten worden, dit is een globale indicatie op basis van kennis over de processen die gewijzigd moeten worden naar de kennis hierover in 2017. Verdere uitwerking kan het OM pas doen nadat een procesanalyse van de werkprocessen onder het nieuwe wetboek is gedaan, en de voorgenomen transitie van het OM naar nieuwe systemen is uitgewerkt (zie paragraaf '*afhankelijkheid van andere trajecten*'). Het OM merkt op dat de ervaring bij eerdere migraties naar nieuwe applicaties heeft geleerd dat het onvermijdelijk lijkt dat gedurende een langere periode twee 'systemen' (oud en nieuw) parallel moeten blijven voortbestaan. In totaal schat het OM de implementatiekosten voor ICT op € 13,2-21,9 miljoen. Het OM streeft er uitdrukkelijk naar om niet in twee parallelle systemen te gaan werken en zal het nieuwe Wetboek van Strafvordering gaan ondersteunen vanuit de nieuwe, nog te ontwikkelen, IV-omgeving, waar het OM naartoe migreert in de komende 5-7 jaren. De start daarvan is in 2021. Hiertoe zullen de wijzigingen naar aanleiding van het nieuwe wetboek worden doorgevoerd in de nieuwe IV-omgeving. Indien de IV-transitie nog niet volledig voltooid is ten tijde van de inwerkingtreding van de nieuwe wet, zal er naar de mening van het OM een passende oplossing gevonden moeten worden om toch de ondersteuning vanuit de vernieuwde IV-voorzieningen te gaan faciliteren.

De schatting van de Rechtspraak is gemaakt op basis van ingeschatte uren, mede op basis van andere ervaringen met vergelijkbare projecten: HGK (de herziening van de gerechtelijke kaart) en USB (de wet over de uitvoeringsketen strafrechtelijke beslissingen). In de ramingen van de Rechtspraak is verondersteld dat de aanpassingen nog zullen plaatsvinden op de bestaande systemen NIAS en GPS. De totale kosten hiervoor komen dan uit op € 13,4 miljoen met een bandbreedte van +/-15%.

Voor de advocatuur geldt dat elk advocatenkantoor zijn eigen IT-aanpassingen moet financieren, en dat dit sterk varieert per kantoor. Het is niet mogelijk gebleken om hier een raming van op te stellen.

Bij het CJIB valt het t-shirt size model op om een raming van de implementatiekosten te maken: van XXS-XXL, van weinig naar veel extra kosten. Dit is een bij het CJIB standaard gehanteerde methodiek voor kostenramingen, welke volgens het CJIB met kennis van zaken is opgesteld en de beste raming geeft op basis van de nu beschikbare informatie. CJIB geeft aan dat de onzekerheden samenhangen met de wet USB die het CJIB meer taken geeft bij de uitvoering van strafrechtelijke uitspraken en de steeds veranderende JenV-omgeving waarin het CJIB zich bevindt. Ook zitten er volgens het CJIB mogelijk inconsistenties in de ramingen tussen de ketenpartners. Het CJIB vindt het nu nog te vroeg voor het afstemmen van de werkprocessen met de ketenpartners: mogelijk

zullen een aantal voorzieningen die nodig zijn voor de implementatie van het wetboek al gerealiseerd worden in andere projecten, zoals bijvoorbeeld PDSK.

DJI heeft een enkel een claim ingediend voor hernummering en verwacht geen andere benodigde wijzigingen.

De RvdK heeft een stelpost opgenomen voor de ICT-kosten. Zij kunnen nu nog niet zeggen of de RvdK tegen die tijd nog gebruikt maakt van de huidige applicatie.

Voor 3RO lijken de benodigde ICT aanpassingen beperkt. 3RO verwacht dat deze in 3 tot 5 sprints gerealiseerd kan worden. Deze raming is opgesteld uitgaande van de huidige systemen. Als de andere ketenpartijen de informatie van 3RO op een andere manier aangeleverd willen krijgen, dan zullen de systemen moeten worden aangepast.

2.2.2. Gebruikte uurtarieven en dekkingsmogelijkheden

De gebruikte tarieven verschillen per ketenpartner (zie tabel 3). De politie gebruikt externe tarieven, de BOD'en, Rechtspraak, het CJIB en 3RO gebruiken interne tarieven, en de KMar en het OM gebruiken een mix van interne en externe tarieven.

Tabel 3: Gebruikte uurtarieven ICT raming

	Gebruikt uurtarief	Basis uurtarieven
Politie	€126	Externe tarieven. Toelichting politie: <i>'De kosten per FTE en het uurtarief hebben als uitgangspunt dat de extra inspanning volledig met extern in te huren capaciteit moet plaatsvinden. Dit houdt niet in dat ook altijd letterlijk een extern ingehuurd kracht wordt ingezet. Bij inzet van een interne kracht zal zijn/haar werk moeten worden overgenomen, de portfolio van de ICT-organisatie is volledig gevuld. De extra taak kan dus niet intern worden opgevangen. Het gehanteerde tarief betreft het gemiddelde uurtarief dat uit de contracten van de dienst ICT komt en voor meerdere programma's wordt gebruikt (conform het standpunt van de CIO).'</i>
BOD'en	€59	Interne tarieven voor het aanpassen van formulieren. ICT-aanpassingen vergen meer specialistische kennis en een hoger uurtarief. Mogelijk zijn hierbij ook externen nodig.
KMar	Onbekend	Interne tarieven, met uitzondering van 200 uur externe inhuur
OM	Onbekend	Benchmarkcijfers Gartner voor kosten per functiepunt, geïndexeerd met 5,8% t.o.v. 2017. De benchmarkcijfers van Gartner gaan uit van het gemiddelde uurtarief binnen de Nederlandse overheidssector, een mixtarief (van interne en externe kosten) van €115/u
Rechtspraak	€100	Interne tarieven
Advocatuur	N.v.t. – dit is de eigen verantwoordelijkheid van advocaten(kantoren)	
CJIB	€115	Tarievennota 2020

DJI	Onbekend	Onbekend
RvdK	Onbekend	Tarief agile scrumteams (deze zijn ingekocht voor een bepaald maandbedrag, met een slagingsopdracht). Agile scrumteams bestaan uit externe en interne mensen
3RO	Onbekend	Interne tarieven: €65.000 voor 1 bouwteam IRIS voor de duur van 1 sprint (=1 maand)

De BOD'en en 3RO weten nog niet of er dekkingsmogelijkheden zijn binnen de eigen begroting. De BOD'en werken niet met een vaste ICT-begroting. De overige organisaties hebben aangegeven dat deze mogelijkheden er niet zijn, omdat deze organisaties niet over eigen ICT vernieuwingsbudgetten beschikken, of omdat deze al volledig gevuld zijn. De politie geeft aan dat het portfolio van de ICT-organisatie de komende jaren volledig gevuld is. Er is dus geen vrij inzetbare ICT-capaciteit beschikbaar.

Tabel 4: Dekkingsmogelijkheden per organisatie

	Dekkingsmogelijkheden binnen eigen begroting	Rationale
Politie	Geen dekkingsmogelijkheden verwacht	Doordat de portfolio van de ICT-organisatie de komende jaren volledig gevuld is en door de onzekerheid in de te verwachten ontwikkelingen die op de politie afkomen in de komende jaren, is bij het opstellen van de raming het uitgangspunt gehanteerd dat het wetboek bovenop de verwachte ontwikkelactiviteiten komt en met externe inhuur moet plaatsvinden.
BOD'en	Onbekend	De standaard planning voor meerjarige IT omvat 6 kwartalen.
KMar	Geen dekkingsmogelijkheden	Binnen Defensie zijn de IV-budgetten (zowel investeringen als exploitatie) centraal belegd bij een ondersteunende eenheid, te weten de Defensie Materieel Organisatie. De KMar beschikt dus niet over een eigen IV-budget. Ter zake beschouwt Defensie de modernisering van het Wetboek van Strafvordering als een beleidsintensivering en dus als een budgettaire verantwoordelijkheid van het gezag (JenV) en niet van het beheer (Defensie).
OM	Geen dekkingsmogelijkheden	De structurele beheerkosten van het OM worden momenteel gedekt uit het landelijke I&A-budget en vernieuwing wordt voornamelijk exogeen gefinancierd (waaronder de RA-gelden voor PDSK). Het landelijke I&A-budget biedt geen ruimte om de vernieuwing te financieren.
Rechtspraak	Geen dekkingsmogelijkheden	Er is hier sprake van zeer omvangrijk nieuwe wetgeving waar in de begrotingen geen rekening mee

		is gehouden. Reguliere budgetten voor IT aanpassingen voorzien hier niet in.
Advocatuur	N.v.t. – dit is de eigen verantwoordelijkheid van advocaten(kantoren)	
CJIB	Geen dekkingsmogelijkheden	De bestaande financiële middelen zijn er voor de dekking van het Life Cycle Management en onderhoud van het bestaande ICT-landschap.
DJI	Onbekend	Niet besproken met DJI, omvang benodigde ICT wijzigingen is echter beperkt
RvdK	Geen dekkingsmogelijkheden	Er is geen vrij beschikbaar ICT budget waar de RvdK dergelijke wettelijke trajecten mee kan uitvoeren. De financiering is al dermate beperkt, dat de RvdK niet aan de kengetallen kan voldoen die J&V stelt.
3RO	Onbekend	Dit kan 3RO pas na 2021 bepalen

2.2.3. Afhankelijkheden met andere trajecten

De politie, BOD'en, de KMar, het CJIB en de RvdK geven aan dat er geen initiatieven zijn onder PDSK die voor hen randvoorwaardelijk zijn, in de zin dat ze 'blokkerend' zijn voor de implementatie. Echter, indien bepaalde ketenvoorzieningen niet ketenbreed in gebruik zijn, zal dit leiden tot hogere implementatiekosten. Bij het OM is het andersom: het OM geeft aan dat het uitvoeren van PDSK-projecten – als daarbij zoveel mogelijk rekening wordt gehouden met de komst van het nieuwe wetboek – ertoe kan leiden dat te zijner tijd de invoering van het wetboek goedkoper kan worden. De nieuwe IV-omgeving van het OM zal gebruik gaan maken van de ketenvoorzieningen die momenteel binnen PDSK-projecten worden uitgewerkt. Beschikbaarheid van de ketenvoorzieningen is noodzakelijk voor de informatie-uitwisseling in de keten. De Rechtspraak verwacht op dit moment geen afhankelijkheden van PDSK die belemmerend zullen zijn voor de invoering van het wetboek voor de Rechtspraak.

De NOvA geeft aan dat voor de advocatuur digitalisering randvoorwaardelijk is voor de implementatie van het nieuwe wetboek, in die zin dat, indien er van advocaten zal worden gevraagd dat ze uitsluitend digitaal documenten uitwisselen met de ketenpartners, deze infrastructuur in de justitieketen moet bestaan en goed moet werken.

3RO is afhankelijk van de andere ketenpartners, omdat zij ten dienste van andere ketenpartners werken. Het IRIS-systeem van 3RO staat redelijk op zichzelf en is niet afhankelijk van PDSK.

Voor de politie is het Programma Vernieuwend Registreren (PVR) randvoorwaardelijk voor implementatie van het wetboek. Een nieuwe planning van dit programma is in de maak n.a.v. een rapport van Deloitte. Het is dus nu nog onbekend of de doorlooptijd problemen zal geven voor de aanpassingen voor het nieuwe wetboek, m.u.v. de aanpassingen voor SummIT: in de IV-raming is al rekening gehouden met het feit dat SummIT niet op tijd klaar zal zijn.

Voor het OM geldt dat de bestaande systemen waarin de strafvorderlijke taken worden verwerkt aan vernieuwing toe zijn (GPS en NIAS). De noodzaak om de systemen te vervangen biedt de kans om bij nieuwe systemen tijdig rekening te houden met de komst van het nieuwe wetboek en de daarmee samenhangende aanpassing van werkprocessen. Op dit moment is nog niet duidelijk wanneer de huidige systemen vervangen kunnen worden en dus ook niet of die vervanging zal plaatsvinden voorafgaand aan de invoering van het nieuwe wetboek of eerst op een later tijdstip.

Het OM hoopt dat de kosten voor de wijzigingen in de nieuwe IV ondersteunende systemen lager zullen zijn dan voor de huidige systemen.

De Rechtspraak acht het realistisch dat de vervanging van GPS en NIAS eerder beslag zal krijgen dan de invoering van het nieuwe wetboek. De Rechtspraak gaat hier vanuit; de systemen zijn echter van het OM. Uitgaande van deze situatie zal het nieuwe systeem én het oude wetboek moeten ondersteunen en voorbereid moeten zijn op het nieuwe wetboek. Natuurlijk zal er in ontwerp en bouw met dergelijke vereisten rekening gehouden (moeten) worden, maar deze complicerende eisen aan de systemen zullen de kosten voor de nieuwbouw verhogen. Het feitelijk aanpassen aan het nieuwe wetboek zal vervolgens toch een zelfstandig traject blijven. Bij de opgevoerde kosten is uitgegaan van die volgordelijke aanpassing. Afhankelijk van de aard van de uiteindelijke wijzigingen houdt de Rechtspraak rekening met een onzekerheidsmarge van plus of min 15%.

2.3. Opleiding

Belangrijkste thema's die in de tweede ronde gesprekken de revue zijn gepasseerd, betreffen de verschillen tussen de organisaties rondom de benodigde hoeveelheid tijd die nodig is om het wetboek aan te leren, de manier waarop organisaties deze uren willen inpassen, en de mogelijke samenwerking tussen ketenpartners. Op die punten is veel opgehelderd. Op een aantal punten zijn er echter nog onzekerheden. Ketenpartners geven aan dat die samenhangen met mogelijke inhoudelijke wijzigingen van het wetboek door advisering van de Raad van State en behandeling in de Tweede Kamer, de implementatiestrategie en overige regelgeving zoals ministeriële regelingen. We beginnen deze paragraaf met de hoeveelheid opleidingstijd die organisaties nodig achten en de opleidingsvorm waar men op dit moment rekening mee houdt. Vervolgens brengen we in kaart hoe de organisaties deze uren willen inpassen en welke uurtarieven zijn gebruikt voor de raming van de opleidingstijd, wat de organisaties verwachten qua benodigde opleidingstijd voor docenten en overige opleidingskosten, en de mogelijkheden voor ketensamenwerking op het gebied van opleidingen en we eindigen in paragraaf 2.3.5 met een totaaloverzicht van de opleidingskosten zoals de ketenorganisaties die momenteel inschatten.

Het OM heeft voor de opleidingskosten een nieuwe raming van de SSR ontvangen die ca. €2,6 miljoen hoger is dan de raming die in deze rapportage is opgenomen. Deze raming moet nog worden gevalideerd en gecontroleerd binnen het OM en is derhalve niet meegenomen in deze rapportage.

2.3.1. Opleidingstijd- en vorm

De opleidingsvorm- en tijd verschilt per organisatie, zie Tabel 5.

Tabel 5: Overzicht opleidingsvorm en -tijd per organisatie

	Opleidingsvorm (huidige inzicht)	Benodigde opleidingstijd per medewerker
Politie	Combinatie van fysiek contactonderwijs (op de werkvloer middels coaching of klassikaal PA),	De functiegroepen en rollen zijn ingedeeld in drie groepen:

	digitaal contactonderwijs en online onderwijs (een combinatie van gereedschappen en media in een e-learning-omgeving).	- lichte leerinterventie (10 uren): 5.991 FTE - middelzware leerinterventie (30 uren): 29.122 FTE - zware leerinterventie (50 uren): 13.447 FTE
BOD'en	Zelfstudie met behulp van e-learning	32 uur voor 1780 medewerkers
KMar	Brigade Recherche: theorie en praktijk Overige 'executief' personeel: theorie via e-learning en met kerninstructeurs of begeleiding op werkplek	Brigade Recherche: 80 uur voor 461 medewerkers Overige executief personeel: 40 uur voor 4929 medewerkers
OM	Combinatie van zelfstudie, contactonderwijs en digitaal contactonderwijs	99 uur opleiding en 14 uur reistijd naar training voor 2050 medewerkers juridisch personeel 42 uur e-learning voor 1984 medewerkers administratieve ondersteuning
Rechtspraak	Deels digitaal (tijd/plaats-ongebonden zelfstudie aan de hand van e-learning modules), deels contactonderwijs (in gesprek met collega's casuïstiek en nieuwe werkprocessen bespreken).	60 uur + 30 uur voor bijzondere onderwerpen voor 758 rechters/raadheren en 831 juridisch medewerkers 24 uur voor 455 administratief medewerkers
Advocatuur	Cursus + zelfstudie	64 uur cursustijd + meer uren zelfstudie
CJIB	N.v.t	0
DJI	N.v.t.	0
RvdK	Informereren via een app of voorlichtingsbijeenkomsten (veranderingen betreffen vooral omnummering)	~4 uur (1 dagdeel) voor ~1000 medewerkers
3RO	Nog onbekend	1 dag (mogelijk minder) voor ~2000 medewerkers

Bij de politie is de basis voor de raming een analyse van de belangrijkste aanpassingen in het wetboek (de zogenaamde 60 puntenlijst: dit zijn de belangrijkste leerpunten die relevant zijn voor de politie en die wijzigen ten opzichte van het huidige wetboek), ingedeeld naar categorie medewerkers en naar soort leerinterventie (bijvoorbeeld: getuigenverhoor in opdracht van de rechter-commissaris is relevant voor de recherche, die daardoor een zware leerinterventie nodig hebben). Dit zijn de grootste noemers, nadere specificatie van de inhoudelijke wijzigingen is nodig voor het nauwkeurig bepalen van de leeropgaven en het opleidingsplan. Daar wordt in de komende 2 jaar aan gewerkt.

De BOD'en hebben een raming van 32 uur per persoon aangehouden, op basis van een vergelijking met de bijscholingsopleiding voor het 'oude' Wetboek van Strafvordering. Het nieuwe Wetboek van Strafvordering is vernummerd, heeft een andere indeling, bevat veel codificatie en (afgezet tegen het totaal) een gering aantal nieuwe bepalingen. Gezien het feit dat de zittende rechercheurs ervaren en bedreven zijn in de 'oude' Sv-bepalingen en dat het nieuwe lesmateriaal en een ondersteunende elektronische leeromgeving altijd raadpleegbaar blijven, verwachten de BOD'en te kunnen volstaan met eenzelfde aantal studie-uren als in de oude situatie.

Nieuwe medewerkers moeten tijdelijk opgeleid worden voor zowel het oude (huidige) als het nieuwe wetboek, maar dit is afhankelijk van het moment van daadwerkelijke instroom in het primaire proces. Indien een nieuwe medewerker meer dan een jaar voor invoering van de opleiding komt, dan zal deze de oude bepalingen moeten bestuderen en in de implementatieperiode de omscholing moeten volgen. Er moet nog bekeken moeten worden hoe deze samenloop van oude en nieuwe opleidingen in goede banen te leiden gedurende de implementatieperiode.

De KMar heeft een plan opgesteld van kerninstructeurs en opleiders die de nieuwe wet in het land uitrollen. Dat zal gebeuren in een *blended* concept: deels via afstandsonderwijs, deels klassikaal (ook op afstand) en deels op de werkvloer. Onderdeel van de strategie is zo dicht mogelijk tegen inwerkingtreding hiermee te beginnen, onder andere omdat medewerkers van de KMar in principe elke 3 jaar van functie wisselen en veel mensen ook een periode internationaal werken en er dan een periode uit zijn. De operationele opsporingsambtenaren van de KMar zullen een opleiding van 80 uur krijgen en de overige marechaussees een opleiding van 40 uur. De KMar geeft aan dat er meer opleidingstijd nodig is dan bij de politie, omdat er sprake is van een respectievelijke 3-jaarlijkse en 5-jaarlijkse verplichte wisseling van functies en omdat er intensievere behandeling van casussen nodig is, omdat de KMar opsporingsambtenaren niet in dezelfde mate te maken zullen krijgen met het nieuwe wetboek als de Nationale Politie.

De SSR heeft een opleidingsstrategie opgesteld ten behoeve van de Rechtspraak en het OM. De invoering van een nieuw Wetboek van Strafvordering betekent dat alle juridische professionals werkzaam in het strafrecht 'just in time' moeten worden opgeleid. Uitgangspunt is dat 100% van alle juridische professionals bij OM en Rechtspraak de basismodules volgen waarin alle nieuwe boeken (1 t/m 6) worden 'aangeraakt'. Het opleidingsaanbod zal deels digitaal/online zijn (tijd/plaats-ongebonden zelfstudie aan de hand van e-learning modules), deels zal er ook sprake moeten zijn van contactonderwijs (in gesprek met collega's casuïstiek en nieuwe werkprocessen bespreken). In beginsel zal het onderwijsmateriaal centraal worden gemaakt om het vervolgens zo veel mogelijk decentraal en dichtbij te kunnen gebruiken. Contactonderwijs zal deels in de nabijheid van het eigen gerecht/parket worden georganiseerd, deels landelijk of regionaal om zo ook de uitwisseling van best practices tussen de verschillende gerechten/parketten te stimuleren.

Het OM verwacht 99 uur opleiding per persoon, waarvan 51 uur zelfstudie en 48 uur contactonderwijs (waarvan 6 uur digitaal). De Rechtspraak verwacht 90 uur opleiding per persoon: 60 uur voor de basisopleiding, en 30 uur voor 'bijzondere onderwerpen'. Dit betreft verdiepende opleidingen en bijeenkomsten die buiten de basisopleiding vallen. Er is voor dit moment vanuit gegaan dat alle rechters en juridisch medewerkers de gelegenheid moeten krijgen om die verdieping van 30 uur te volgen en dat de specifieke modules die gevolgd worden per persoon kunnen verschillen (afhankelijk van de functie en specialisatie). Of die aanname juist is vormt nog onderwerp van gesprek tussen de SSR en de Rechtspraak en zal ook afhangen van de wijze van uitvoering van deze opleidingen in de tijd.

Advocaten zijn wel verplicht om deskundig te zijn, en om in dat kader permanente educatie te volgen, maar de NOVA kan niet voorschrijven hoe die inhoudelijk moet worden ingevuld. NOVA veronderstelt (met voorzichtigheid) dat een advocaat die strafzaken doet gedurende twee jaar

extra tijd en kosten moet besteden aan cursussen waarin de nieuwe opzet van het wetboek wordt eigen gemaakt en waarin de verschillen met het huidige wetboek worden uiteengezet. Gelet op de omvang van de herzieningen in het nieuwe wetboek kan het aantal extra cursussen dat de advocaat moet volgen worden geschat op 20 opleidingspunten per jaar, gedurende (tenminste) twee jaar. Omgerekend naar tijd betekent dit dat de advocaat vier dagcursussen per jaar extra moet volgen. Voor de verdere verdieping is zelfstudie nodig, die meer tijd zal vergen dan het bijwonen van genoemde cursussen.

Het CJIB meldt geen kosten voor opleidingen, maar alleen ICT-kosten. De reden is dat de productieprocessen bij het CJIB sterk gedigitaliseerd zijn. Daar waar wijzigingen voor medewerkers zijn voorzien, betreft dit in grote mate het verwerken van extra instroom of vergelijkbare werkzaamheden die nu ook door medewerkers worden uitgevoerd.

DJI voorziet geen opleidingskosten.

De veranderingen voor de RvdK betreffen (op basis van het huidige wetboek) vooral omnummering. Indien dat zo blijft, zal de opleiding meer het karakter hebben van informeren. Dat kan via een app of voorlichtingsbijeenkomsten. De RvdK is uitgegaan van een dagdeel tijdsinzet voor 1000 medewerkers. De RvdK heeft geen kosten opgenomen voor de opleiding van nieuwe medewerkers: deze moeten sowieso opgeleid worden, en het nieuwe wetboek komt simpelweg in plaats van het oude.

3RO verwacht dat de opleidingsopgave voor 3RO beperkt is. 3RO gaat nu uit van een dag per persoon, maar dit is mogelijk aan de hoge kant. De opleiding is nodig voor alle 2000 medewerkers, maar er zal waarschijnlijk onderscheid komen tussen de medewerkers die naar zitting gaan en de andere medewerkers.

2.3.2. Gebruikte uurtarieven en dekkingsmogelijkheden

Op hoofdlijnen zijn er 3 verschillende manieren waarop de organisaties voorzien in het vrijmaken van de benodigde opleidingstijd voor medewerkers:

1. Opleiding Wetboek van Strafvordering inpassen in reguliere scholing (geen additionele uitgaven, geen impact op productie): de Rechtspraak is voornemens om de opleiding deels in PE-uren (Permanente Educatie) te laten plaatsvinden. De BOD'en zijn van plan om de opleiding van 650 medewerkers in plaats van de uren voor de reguliere 5-jaarlijkse toets te doen, indien de Examencommissie JenV dit toe staat. Voor de NOVA zal scholing deels in het PE-systeem plaats kunnen vinden. Voor de RvdK kan de opleiding binnen de reguliere opleidingsbudgetten plaatsvinden, indien er rondom de implementatie geen andere grote trajecten zijn.
2. Opleiding Wetboek van Strafvordering tijdens primair proces (geen additionele uitgaven, wel lagere productie): het OM verwacht dat de opleiding ten koste zal gaan van de tijd die kan worden besteed aan het primaire proces en daarom tot productieverlies zal leiden conform raming. Ongeveer 1000 medewerkers van de BOD'en hoeven hun reguliere 5-jarige toets niet in 2024 of 2025 te doen. Voor hen geldt dat de opleiding voor het Wetboek van Strafvordering zal leiden tot productieverlies. De Rechtspraak verwacht een verlies aan inzet van 30 uur per medewerker, ervan uitgaande dat iedereen normaal ook al 30 uur per jaar aan PE uren inzet.

3. Gemiste tijd door opleiding Wetboek van Strafvordering opvangen door extra capaciteit (wel additionele uitgaven, geen impact op productie): De politie gaat ervan uit dat de uren besteed aan scholing zullen worden uitbetaald als overuren of worden opgevangen door tijdelijk extra bezetting te creëren, die door het reguliere natuurlijk verloop een jaar later vanzelf in de reguliere formatie indaalt. Een combinatie van deze opties is ook mogelijk, en waarschijnlijk. Ook wat betreft de KMar blijft werk liggen door de 'omscholing'. Om dit te kunnen wegwerken, moet worden overgewerkt.

In relatie hiermee lopen ook de gehanteerde loonsommen per uur uiteen (zie tabel 6).

Tabel 6: manier van inpassen uren en bijbehorend uurtarief

	Manier van inpassen uren gebruikt in raming	Uurtarief waarmee is gerekend voor opleidingstijd medewerkers
Politie	Uren besteed aan scholing worden uitbetaald als overuren of worden opgevangen door tijdelijk extra bezetting te creëren, die door het reguliere natuurlijk verloop een jaar later vanzelf in de reguliere formatie indaalt.	In geval van overuren: €37,50/u (betreft salariskosten per maand max schaal 8, incl. vakantiegeld en wg-lasten, excl. pensioen, gedeeld door 156,6 (cao-uren per maand), vermeerderd met 6 euro overwerktoeslag) In geval van tijdelijke overbezetting: €59/u (betreft personeelskosten (incl wg-lasten) per jaar, gemiddelde schaal 7 en 8, gedeeld door inzetbare uren)
BOD'en	Indien J&V dit toestaat, zal de omscholing in de huidige 5-jaarlijkse verplichte bijscholing verwerkt worden voor de medewerkers die in 2024 en 2025 de omscholing gevolgd hebben (~700 medewerkers). Voor de overige medewerkers zal de omscholing leiden tot productieverlies	€77/u en €95/u voor specialisten (gebaseerd op Handleiding overheidstarieven 2020)
KMar	Achterstallige werk van volledige opleidingsduur wordt in later stadium ingehaald door overwerk	€37/u voor Brigade Recherche, €28/u voor overige. Dit is het overwerktaarif per uur: 1/165 x maandsalaris.
OM	Opleiding zal leiden tot productieverlies	Normbedragen OM 2020 – varieert per functie van €56/u tot €109/u
Rechtspraak	60 uur opleiding vindt plaats in PE-uren De overige 30 uur opleiding zal leiden tot productieverlies.	Varieert van circa € 43 tot € 115 afhankelijk van de functie van de medewerker (gebaseerd op Handleiding Overheidstarieven 2020)

Advocatuur	Deels in de tijd van de verplichte PE educatie, maar niet volledig	N.v.t. – dit is de eigen verantwoordelijkheid van advocaten(kantoren)
CJIB	Geen opleiding nodig	N.v.t.
DJI	Geen opleiding nodig	N.v.t.
RvdK	Opleiding kan binnen de reguliere opleidingsbudgetten plaatsvinden, indien er rondom de implementatie geen andere grote trajecten zijn.	Onbekend
3RO	Opleiding zal leiden tot productiederving	€81/u op basis van productiederving ³

Voor de politie geldt dat het gemiddeld aantal geregistreerde uren opleiden en trainen volgens de Basisvoorziening Capaciteitsmanagement in 2019 110 uur per FTE was voor Operationele Sterkte, en 72 uur voor Niet-Operationele Sterkte. Dit betreft een gemiddelde, het verschilt sterk per medewerker en per eenheid. Het aantal uren dat wordt besteed aan het op peil houden van de beroepsvaardigheid, voldoet nu in de praktijk niet aan de norm. Daarnaast zijn er normen voor specifieke functies, bijvoorbeeld 40 uur voor de ME en voor bijvoorbeeld hondengeleiders 320 uur voor training. De overige opleidingsuren (gemiddeld 56 uur) worden vaak besteed aan de ontwikkeling door het zittend personeel (bijvoorbeeld een hoofdagent die rechercheur wil worden). Deze rechten zijn over het algemeen in de cao vastgelegd.

De vijf vrij inzetbare ontwikkeldagen per jaar (45 uur) worden besteed aan landelijke ontwikkelopgaven die veelal voortkomen uit politieke wensen of nieuwe wettelijke verplichtingen, zoals bijvoorbeeld de introductie van het stroomstootwapen of de individuele beoordeling van slachtoffers op grond van EU-richtlijnen. De Korpsleiding van de politie vindt het aannemelijk dat dit soort ontwikkelopgaven zich ook in 2025 zullen voordoen en wil zich er niet nu al vastleggen dat de vrije ontwikkeldagen voor het nieuwe Wetboek van Strafvordering worden ingezet, terwijl er op dat moment andere prioriteiten zijn die voorrang moeten krijgen.

Kosten die gepaard gaan met de uitvoering van het Basispolitieonderwijs, nieuwe instroom vanaf 2025, en de uitvoering van het Vakspecialistisch Politieonderwijs (VPO), doorstroom/professionalisering uit reguliere VPO producten vanaf 2025, worden gedekt vanuit de reguliere begroting van de Politie Academie.

De BOD'en kennen geen PE-systeem. Wel moet een opsporingsambtenaar verplicht elke vijf jaar examen doen over Strafrecht en Strafvordering. Bij het aanbieden van de omscholing is het een optie om deze omscholing in de huidige 5-jaarlijkse verplichte bijscholing te verwerken. Waar nu elke 5 jaar de kennis getoetst wordt, kan ervoor gekozen worden om degenen die in 2024 en 2025 de omscholing gevolgd hebben (circa 700 medewerkers) vrij te stellen van de eerstvolgende verplichte bijscholingstoets. J&V zal hier een uiteindelijk beslissende stem in hebben. Dit idee is inmiddels besproken met de examencommissie, die hier positief op heeft gereageerd. Voor de overige medewerkers zal de tijd die aan opleiding wordt besteed leiden tot productieverlies.

³ Omgerekend door commissie op basis van input 3RO: 1 dag training voor 2000 medewerkers leidt tot een productiederving van circa €1,3mln

Bij de KMar is in 2020 het 'leerhuis' principe geïntroduceerd, welke in 2021 verder worden geïmplementeerd. Het 'leerhuis' is bedoeld om de medewerker van een operationeel team vakbekwaam te maken of te houden. In totaal wordt bij de KMar 31% van een FTE beschouwd als niet-operationeel inzetbaar, te verdelen in 16% voor opleidingen, trainingen (incl. 'leerhuis') en 15% verlof, ziekte en overige. Het Landelijk Tactisch Commando bepaalt jaarlijks de bestedingsruimte (uren per FTE), voor het 'leerhuis'. De KMar geeft aan dat het met goede afstemming en planning mogelijk is om de opleiding van operationele medewerkers voor het wetboek binnen de 'Leerhuis' uren te doen. Voor de onderzoeker zal de 80 uur niet volledig binnen de 'leerhuis' uren kunnen, maar mogelijk de helft. De KMar is hier in haar raming echter niet vanuit gegaan. In de raming is de KMar ervan uit gegaan dat de medewerkers na de opleiding het achterstallige werk moeten inhalen, wat zal leiden tot overwerk, en als zodanig uitbetaald zal worden.

Het OM kent geen standaard PE-regeling zoals de Rechtspraak. Het opleidingsbudget wordt toegekend op basis van specifiek geplande (individuele) opleidingsactiviteiten. Het OM zal daarom geen standaard PE-punten (kunnen) meenemen in de opleidingen voor het nieuwe wetboek. De implementatie van het nieuwe wetboek zal leiden tot extra opleidingsinspanningen en -kosten, naast de reguliere opleidingsinspanningen en -kosten. Dit zal leiden tot productieverlies, geraamd op 8% van de instroom van strafzaken.

De Rechtspraak verwacht 90 uur opleiding per persoon (zie vorige paragraaf). De norm voor PE-punten is gesteld op een minimum van 90 uur verspreid over een termijn van drie jaar. Gemiddeld komt dit neer op 30 uur per jaar. In theorie kunnen deze uren 'opgespaard' worden, er is echter ook opleidingstijd nodig voor andere wetswijzigingen en er is sprake van een zaaksaanbod van het OM en een zittingsrooster dat gevuld moet blijven. Uitgaande van 60 uur inzet van PE uren, betekent dit voor de Rechtspraak dat jaar een extra verlies aan inzet van 30 uur per medewerker.

Het PE-systeem voor de advocatuur eist 20 opleidingspunten per jaar, wat staat voor ongeveer 20 uur. Daarvan moet tenminste 10 uur besteed worden aan het eigen specialisme. Advocaten die zich hebben geregistreerd als strafrechtsspecialisten moeten dus minimaal 10 uur besteden aan strafrecht. De NOVA verwacht 64 uur cursustijd plus nog meer tijd voor zelfstudie. De verwachting is dat het nieuwe wetboek dus voor een deel uitgeleerd kan worden in de tijd van de verplichte PE (permanente educatie), maar niet volledig. Overigens geldt voor de advocatuur dat de advocaten wel verplicht zijn om deskundig te zijn, en om in dat kader PO (permanente opleiding) te volgen, maar dat de NOVA niet kan voorschrijven hoe die inhoudelijk moet worden ingevuld. Mogelijk kan de Nederlandse Vereniging van Strafrechtadvocaten (NVSA) hier een rol in vervullen.

De RvdK heeft een budget voor reguliere opleiding, maar wordt binnen justitie al aangesproken op het lage opleidingsbudget en heeft nu voor het tweede jaar op rij een niet-sluitende begroting. Indien er rondom de implementatiedatum geen andere grote trajecten zijn, dan past de opleiding binnen de reguliere budgetten. Indien dit niet zo is, dan kan de RvdK nu nog geen uitspraken doen over hoe deze uren vrijgemaakt zullen worden.

3RO is er in de raming vanuit gegaan dat opleiding zal leiden tot productieverlies, en heeft de kosten van de gedeelde omzet geraamd. Mogelijk kan het productieverlies opgevangen worden door tijdelijke medewerkers langer in te huren, of sommige medewerkers meer uren te laten maken. In dat geval zouden de kosten wat lager uitvallen. Dit kan 3RO echter nu nog niet aangeven.

2.3.3. Kosten leraren en overige opleidingskosten

De Rechtspraak heeft de opleidingsstrategie, opgesteld door de SSR, nog niet doorgerekend. De verwachting is dat in het eerste kwartaal van 2021 de resultaten beschikbaar zullen komen. Daarbij zal ook worden ingegaan op de verdeling van de kosten over ZM en OM. De opleidingskosten (excl. kosten van opleidingstijd) waren eerder geraamd op €4,7 miljoen. De Rechtspraak verwacht dat de doorrekening van de SSR opleidingsstrategie hier niet veel van zal afwijken. In onderstaande tabel is een eerste raming weergegeven, die begin volgend jaar dus zal worden aangepast.

Tabel 7: Overzicht kosten leraren en overige opleidingskosten

	Opleidingstijd leraren	Overige opleidingskosten (<i>aanpassen leermateriaal, opleidingen, readers en ondersteuning, inzet docenten voor uitvoer onderwijs</i>)
Politie	<p>Professionalisering docenten: gemiddeld 264 uur per docent (à €11,6mln totaal)</p> <p>Toelichting: 24 uur per hoofdstuk van het Wetboek. Betreft 593 docenten die gemiddeld 11 hoofdstukken moeten leren. Zie verdere toelichting onder de tabel.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Projectorganisatie PA: €3,9 miljoen • Ontwikkelen leerinterventies voor zittende medewerkers: €0,3 miljoen • Inzet kerninstructeurs voor uitvoer leerinterventies: €7,2mln • Aanpassing onderwijsprogramma door NPA: €2,7mln (excl. professionalisering docenten à 11,6mln) • ICT ondersteuning t.b.v. de leeropgave: PM
BOD'en	<p>Opleiding inhoudsdeskundigen: 32 uur per persoon (à €77.766totaal)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ondersteuning cursisten €505.477 (ondersteuning door één inhoudsdeskundige gedurende 26 weken voor gemiddeld 8 uur per week, per locatie) • Nazorg: beschikbaarheid inhoudsdeskundigen € 115.839 • Ontwikkelen omscholingsmodule (intern) €186.341 • Aanpassen initiële opleiding (SR, GVT, PV) €105.308 • Aanpassen rechercheopleiding €162.012 • Aanpassen overige interne opleidingen €162.012 • Aanpassen handboeken/kennisbanken €101.257 • Drukwerkkosten/elektronische readers e.d. PM
KMar	<p>Opleiding 6 functionarissen per brigade en 10 op centraal niveau ('permanente vraagbakens'): 120 uur per persoon (à €2,8mln totaal)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Eenmalige omscholing (o.a. inzet docenten voor uitvoer onderwijs en ontwikkelen e-learning): €0,78mln • Aanpassingen initiële opleiding: €0,18mln • Aanpassingen Recherche opleiding: €0,15mln
OM	Onbekend	<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeringskosten basismodules: €4,6mln

		<ul style="list-style-type: none"> • Uitvoeringskosten basismodules administratie: €1,7mln • Ontwikkelkosten basis opleidingsmodule: €1,2mln • Uitvoeringskosten verdiepingmodules: €0,8mln • Ontwikkelkosten verdiepingmodules: €0,2mln • Ontwikkelkosten E-learningmodules administratie: €0,2mln • Projectcoördinatie SSR: €0,1mln • Aanpassen bestaand SSR aanbod: €0,1mln • Deelname superusers aan PAO leergang: €0,1mln
Rechtspraak	Onbekend – de Rechtspraak heeft de opleidingsstrategie van de SSR nog niet doorgerkend	Op basis van eerdere raming: <ul style="list-style-type: none"> • E-learning modules: €1,3mln • Ontwikkeling en geven opleidingen: €1,5,mln • Landelijk ondersteunend netwerk €1,9mln • Onzekerheidsmarge van 8%
Advocatuur	N.v.t. – dit wordt aan de markt overgelaten	800 euro per dag voor cursus - gebaseerd op gangbare marktprijzen.
CJIB	Geen opleiding nodig	Geen opleiding nodig
DJI	Geen opleiding nodig	Geen opleiding nodig
RvdK	Onbekend	€0,25 miljoen voor opleidingskosten €0,1 miljoen voor het ontwikkelen van een app
3RO	Onbekend	Enmalige ontwikkelkosten: € 100.000 – € 150.000 (betreft kosten voor het doorgronden van de wet, het vertalen hiervan naar een opleiding en de kosten van trainers)

De politie gaat ervan uit dat alle docenten van de PA zich de wetwijzigingen eigen moeten maken en dat een docent gemiddeld 24 uur per hoofdstuk nodig heeft om zich de nieuwe kennis en vaardigheden eigen te maken. Hierin is opgenomen dat docenten ruimte hebben in collegiaal verband elkaar en anderen te raadplegen en/of een gericht professionaliseringstraject te volgen. Niet iedere docent binnen de PA geeft onderwijs in de juridische aspecten van het politievak of hoeft alle aspecten van het nieuwe wetboek te beheersen. Er is een analyse gemaakt van het aantal relevante hoofdstukken per doelgroep. Daarnaast is niet elke docent die juridische kennis moet onderwijzen ook te beschouwen als een jurist die zich zelfstandig alle wijzigingen eigen maakt. Voor deze groep is een inhoudelijke vertaalslag noodzakelijk, waarbij ook rekening wordt gehouden met het feit dat de politieorganisatie vooral bestaat uit MBO-opgeleiden.

2.3.4. Samenwerking met ketenpartners

De BOD'en hebben de voorkeur om de omscholingsmodule extern te laten ontwikkelen voor een zo groot mogelijke groep. De vraag is nog, of er een dusdanige grote gemene deler is bij de ketenpartners die dit mogelijk maakt.

De KMar ziet mogelijkheden om samen op te trekken met de politie, zoals ze nu ook al doet bij het opleiden van mensen. De KMar en de politie hebben ondertussen ook de intentie uitgesproken om voor het wetboek gezamenlijk op te trekken. Mogelijkheden tot samenwerken zijn vooral gelegen in het leren van elkaar, optrekken in de ontwikkeling en uniformiteit van middelen zoals een transitietabel en gezamenlijk optrekken voor externe inhuur ter voorkoming van prijsopdrijving. Tevens wordt er gekeken naar het plaatsen van een KMar medewerker in het team 'Juridisch blauw' om de verdere vertaling te maken van 'oud' naar 'nieuw' te maken.

De SSR ziet ruim voldoende aanknopingspunten om de opleiding van OM- en Rechtspraak-medewerkers op onderdelen gezamenlijk aan te pakken. De te ontwikkelen basismodules en e-learning's zullen door OM en Rechtspraak grotendeels samen worden ontwikkeld en geschreven en bij het contactonderwijs zal ook vaak gebruik kunnen worden gemaakt van een docenten-duo vanuit OM en Rechtspraak. Met de Politie Academie worden er goede mogelijkheden gezien om samen op te trekken op het gebied van het thema Uitoefening van lichtere opsporingsbevoegdheden door de hulpofficier van justitie (Innovatiewet Strafvordering), maar voor het overige acht de SSR de op te leiden doelgroep qua opleidingsniveau en leerbehoeften te verschillend van de medewerkers van OM en Rechtspraak om reële synergie te verwachten van het samen opleiden. Wel kan samenwerking worden gezocht bijvoorbeeld bij het ontwikkelen van digitale onderwijsmiddelen en bij het eventueel benaderen van marktpartijen.

De NOvA ziet beperkte mogelijkheden om samen te werken met ketenpartners - de opleiding voor de advocatuur is gemaakt vanuit het perspectief van de verdediging, wat andere accenten zal leggen dan bijvoorbeeld politie en OM. Wel zou gekeken kunnen worden of bepaalde vaardigheidstrainingen kunnen worden gecombineerd. De NOvA zal zelf geen opleidingen op het gebied van het nieuwe Wetboek van Strafvordering initiëren maar zal dit aan de markt overlaten. Wel is de NOvA gaarne bereid waar mogelijk medewerking te verlenen aan door SSR te organiseren Professionele Ontmoetingen op bepaalde thema's uit het nieuwe wetboek, zoals beweging naar voren/regievoering, vormverzuimen en verschoningsrecht.

3RO gaat de mogelijkheden voor samenwerking met ketenpartners bij de opleidingen nader onderzoeken. Maar is hiermee nog niet gestart. Gezien de bescheiden opleidingskosten die 3RO (€100.000-€150.000) verwacht, zal een eventuele besparing hierop ook beperkt zijn.

De RvdK ziet ook mogelijkheden om met ketenpartners op te trekken voor opleiding, maar is hierover ook nog niet in overleg met de ketenpartners. De omnummer-tool van het OM kan ook interessant zijn voor de RvdK.

2.3.5. Totaalbeeld opleidingskosten

Tabel 8 vat het totaalbeeld van de opleidingskosten voor implementatie van het nieuwe wetboek samen, zoals geraamd door de ketenpartners.

Tabel 8: totaalbeeld opleidingskosten

	Kosten opleidingstijd medewerkers	Kosten opleiding docenten	Overige opleidingskosten	Totale opleidingskosten
Politie	€60,2-94,7mln	€11,6mln	€14,1mln	€86,0-120,4mln
BOD'en	€2,7mln ⁴	€0,08mln	€1,3mln	€4,1mln
KMar	€6,9mln	€2,8mln	€1,1mln	€10,8mln
OM ⁵	€25,3mln	Onbekend	€9,0 mln (incl. kosten opleiding docenten)	€34,3mln
Rechtspraak	€3,6-3,9mln	Onbekend	€4,3-5,1mln (incl. kosten opleiding docenten)	€7,9-9,0mln
Advocatuur	N.v.t. – verantwoordelijkheid ligt bij advocaten(kantoren) zelf, en de NOVA vergoedt geen opleidingen. Deze kosten zullen dus niet worden 'geclaimd'.			
CJIB	-	-	-	-
DJI	-	-	-	-
RvdK	€0,28mln	Onbekend	€0,35mln (incl. kosten opleiding docenten)	€0,63mln
3RO	€1,3mln	N.v.t.	€0,10mln tot €0,15mln	€1,40 tot €1,45mln
Totaal	€100-135mln		€45-46mln	€145-181mln

2.4. Inleereffecten

Ook bij de inleereffecten zien we uiteenlopende veronderstellingen. De politie gaat uit van ongeveer 1 uur per week extra gedurende de eerste 6 maanden na invoering vanwege meer onderzoekwerk en vragen over nieuwe processen. Dit komt neer op 2% gemiddeld over het eerste jaar na invoering. Dit zal leiden tot productieverlies, dat zal in de berekeningen van de politie moeten worden ingehaald in overuren of opgevangen door tijdelijk extra capaciteit en als zodanig moeten worden uitbetaald à €46-73mln. Deze bandbreedte komt voort uit de onzekerheid over de uurtarieven: het uurtarief voor overwerk is €37,50, het uurtarief voor (tijdelijk) extra bezetting is €59,00/u. De KMar gaat voor de inleereffecten uit van dezelfde verwachtingen als de politie à €3,6mln (uitgaande van uitbetaling in overuren).

De Rechtspraak gaat eveneens uit van significante 'inleer-en ingroeieffecten'. Enkele bepalingen in het nieuwe Wetboek Sv zullen niet direct in volle omvang werken. Dit duidt de Rechtspraak aan als ingroei-effect. Daarnaast zijn er inleereffecten: het werk kost in het begin meer werk dan later. Beide effecten kunnen ook met elkaar samenhangen. Het inleereffect betreft de rechtsontwikkeling die in het begin moet plaatsvinden om de strekking en kaders van wettelijke bepalingen binnen de

⁴ Indien gedurende 2 jaar de reguliere bijscholing kan worden vervangen door de omscholingscursus. Indien dit niet kan, zullen de kosten €1,6mln hoger zijn

⁵ Update raming volgt volgende week

rechtszaal te leren kennen. De behandelzeiten van zaken zullen daardoor in het begin tijdens het werken met het nieuwe Sv hoger liggen. De kosten voor het inleereffect zijn in samenspraak met het Landelijk Overleg Vakinhoud Strafrecht voor een drietal zaakscategorieën ingeschat in de vorm van extra behandelminuten die vervolgens in de loop van vier jaren na de inwerkingtreding zullen afnemen. Het ingroei-effect wordt veroorzaakt doordat rechters en procespartijen bekend moeten raken met bepaalde bevoegdheden en rechten voordat deze worden gebruikt op het uiteindelijke niveau. Deze twee effecten worden geraamd op een bedrag van €10 miljoen. De rechtspraak gaat ervan uit dat er niet (tijdelijk) extra bezetting zal zijn, onder andere vanwege het tekort aan rechters. Feitelijk is het hierdoor waarschijnlijk dat de productie zal dalen, zie verder de paragraaf over productieverlies.

De NOvA verwacht productieverlies, onder andere omdat advocaten in het begin vaker artikelen moeten opzoeken. Dit is niet geraamd.

De RvdK is uitgegaan van een inleereffect van 2 uur per medewerker⁶ à 0,2mln. Dit komt omdat medewerkers de nieuwe artikelnummers in het begin nog niet goed kennen, waardoor het werk langer zal duren. De effecten kunnen groter zijn volgens de RvdK naarmate de transitie minder goed georganiseerd is.

Het CJIB, de BOD'en, het OM en 3RO verwachten geen (significante) inleer-effecten. Voor het CJIB geldt dat de wijzigingen vooral meer volume van al bestaande processen betekenen. Daarvoor is geen opleiding nodig en wordt dus ook geen inleereffect verwacht. De BOD'en geven aan dat echte wezenlijke veranderingen in de praktijk beperkt zullen zijn. Het OM verwacht geen inleereffecten omdat de opleiding van de OvJ dusdanig is ingesteld dat alle benodigde kennis tijdens de opleiding wordt opgedaan en de OvJ deze vervolgens direct paraat heeft. Dit is ook nodig voor het werk van een officieren van justitie: zij moeten regelmatig onmiddellijk een beslissing nemen, zonder dat ze nog eens kunnen studeren, bijvoorbeeld als ze tijdens een piketdienst wakker worden gebeld. 3RO verwacht dat de inleereffecten beperkt zullen zijn, als er genoeg tijd is om de implementatie en de opleiding voor te bereiden nadat de wet (en ander gerelateerd beleid) volledig is uitgekristalliseerd. Een half jaar is daarbij het minimum.

De optelsom van de inleereffecten voor alle organisaties komt daarmee uit op €60-86mln.

2.5. Overige bedrijfsvoeringskosten: huisvesting

Voor de rechtspraak geldt dat de huisvesting van de gerechten zal moeten worden aangepast. Dit heeft meerdere oorzaken: de rechter-commissaris zal vaker en intensiever ingeschakeld worden, verdachten krijgen een verschijningsplicht en er wordt gestreefd naar meer enkelvoudige behandelingen, digitalisering en toename van het gebruik van beeld en geluid in de rechtszaal. De Rechtspraak gaat uit van 13 extra rechter-commissarissen en aanpassing van de ruimtes van de R(h)C in 17 gerechtsgebouwen om regiebijeenkomsten beter te kunnen faciliteren. In de praktijk zullen deze kosten als huurkosten terugkomen in de structurele kosten van de Rechtspraak. De precieze noodzaak van deze extra (regie)ruimtes in gerechtsgebouwen moet nog verder worden onderzocht. Daarna zal er een beter zicht komen op de kosten.

Voor de politie geldt dat de impact voor Facilitair Management op basis van de laatste ambtelijke eindversie op nihil wordt geschat. Hierbij is geen rekening gehouden met eventuele Covid-19 maatregelen aangezien deze niet voortvloeien uit het nieuwe wetboek. Er wordt een voorbehoud

⁶ Uitgerekend door de commissie op basis van de raming van de RvdK van €0,25 miljoen voor inleer-kosten, waarbij een uurtarief van €100/u is gehanteerd en uitgegaan is van 1100 medewerkers in het primair proces.

gemaakt bij mogelijke wijzigingen in het wetboek in de komende jaren m.b.t huisvesting. Periodiek zal een herijking van de impactanalyse voor Facilitair Management worden gemaakt worden gemaakt voor het strategisch huisvestingsplan.

De BOD'en, de KMar, het CJIB, DJI, 3RO en de RvdK verwachten geen andere additionele kosten voor bedrijfsvoering, waaronder huisvesting. Ook het OM verwacht geen additionele kosten voor bedrijfsvoering - anders dan bij de rechtspraak zal de beweging naar voren naar verwachting geen verandering in de huisvesting met zich mee brengen.

2.6. Kosten projectorganisatie

In de voorbereidingen die tot nu toe hebben plaatsgevonden, is door de organisaties al significante tijdsinzet besteed, bijvoorbeeld door het bijwonen van bijeenkomsten inzake contourennota, expertmeetings, het schrijven van formele consultaties, het bijwonen van de tripartiete overleggen, implementatie-overleggen en afstemmings-overleggen en het maken van de initiële kostenramingen. Daarnaast zijn veel uren besteed aan onderzoek naar de operationele impact en het effect op de bedrijfsvoering. Deze kosten zijn niet opgenomen in de weergegeven kostenramingen.

Tabel 9 presenteert de omvang en kosten van de projectorganisaties die de ketenorganisaties moeten inrichten voor de implementatie van het wetboek. In totaal betreft het een bedrag van €58-64miljoen.

Tabel 9: omvang en kosten projectorganisatie

	Inzet projectorganisatie	Omvang projectorganisatie i.r.t. aantal op te leiden medewerkers (indicatief)	Kosten project-organisatie
Politie	<ul style="list-style-type: none"> • Verkenning/ontwikkeling: jaar 1-2: 11 FTE • Programma organisatie: jaar 3-6: 7 FTE • Inzet beleidsdirecties: jaar 3-6: 2 FTE • Inzet Politiedienstencentrum: <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaar 3-4: 3 FTE ○ Jaar 5-6: 4 FTE • Inzet eenheden: <ul style="list-style-type: none"> ○ Jaar 3: 41 FTE (waaronder per eenheid: 1 FTE implementatiemanager, 1 FTE projectsecretaris, 0.5 FTE projectondersteuner. 1 FTE politieprofessie, 0.2 FTE communicatiemedewerker) ○ Jaar 4-6: 52 FTE (bovenstaande + 1 FTE coördinator opleidingen per eenheid) 	<p>0,6%</p> <p>(298 FTE op totaal van 48.560 op te leiden medewerkers)</p>	<p>€35,4mln- €36,4mln</p>

	<ul style="list-style-type: none"> Nazorg (jaar 7): helft van de benodigde inzet per jaar in de voorgaande fasen 		
BOD'en	<p>2020-2024: 5 uur per week</p> <p>Ten tijde van implementatie:</p> <ul style="list-style-type: none"> 2,4 projectleiders 2 jaar voltijd 2,4 projectleiders 2 jaar deeltijd (20u/week) 7 BOD deelprojectleiders 2 jaar voltijd 	<p>1,5%</p> <p>(35.328uur projectorganisatie (=27 FTE) ⁷ op totaal van 1780 FTE op te leiden medewerkers)</p>	€3,4mln
KMar	<p>Gedurende 2,5 jaar:</p> <ul style="list-style-type: none"> Projectleiding: 2 FTE Kernteam: 30% van de productieve uren van 5 FTE Stuurgroep: 5% van de productieve uren van 5 FTE Experts / materiedeskundigen: 10% van de productieve uren van 12 FTE 	<p>0,2%</p> <p>(16.480 uur projectorganisatie (=13 FTE) ⁸ op totaal van 5.361 FTE op te leiden medewerkers)</p>	€2,5 mln, waarvan 50% binnen de begroting van de KMar kan worden afgedekt
OM	<ul style="list-style-type: none"> 2021-2026: 1 FTE programmadirecteur en 1 FTE programmasecretaris 2021-2025: 4 FTE materie- en ervaringsdeskundigen 2021-2026: 2-4 projectleiders Half 2025- eind 2026: 14 FTE implementatiemanagers en 7-14 FTE projectleiders voor implementatie Half jaar na implementatie: 14 x 0,2 FTE juridisch inhoudelijke aanspreekpunten 	<p>1,9% tot 2,5%</p> <p>(77-100 FTE op totaal van 4043 op te leiden medewerkers)</p>	€11,7-14,4mln
Rechtspraak	<ul style="list-style-type: none"> 2021-2030: 0,5 FTE programmamanager en 1,8 FTE projectsecretaris Projectleiders: 0,6 FTE in 2024-2028, op- en afbouw in twee jaar ervoor en erna Projectteam: 3 FTE in 2025-2027; op- en afbouw in vier jaar ervoor en drie jaar erna Bandbreedte van +/- 12% 	<p>2,0%</p> <p>(41 FTE op totaal van 2044 op te leiden medewerkers⁹)</p>	€4,3-5,5mln
Advocatuur	N.v.t.	N.v.t.	-
CJIB	In totaal 4.950 tot 6.120 uur t/m 2025 – geen specificering opbouw projectteam	<p>N.v.t. - CJIB verwacht geen medewerkers op te hoeven leiden.</p> <p><i>Ter indicatie: van de totale omvang van de organisatie (~1250</i></p>	€0,6-0,7mln

⁷ Uitgaande van 1300 uur / FTE

⁸ Uitgaande van 1300 uur / FTE

⁹ 41 FTE is een door de commissie gemaakte schatting op basis van de door de Rechtspraak aangeleverde loonkosten

		<i>medewerkers), maakt de projectorganisatie 0,3%-0,4% uit (4.950-6.120 uur projectorganisatie =4-5 FTE) ¹⁰</i>	
DJI	-	-	-
RvdK	<ul style="list-style-type: none"> • 2021 tot 2027: inzet projectcoördinatie, beleid en juristen, kosten IV en communicatie (FTE onbekend) • 2026-2027: 1 tot 1,5 FTE projectsupport (externe inhuur) 	0,8% (~8 FTE ¹¹ op totaal van 1000 op te leiden medewerkers)	€1,0mln
3RO	5 FTE in jaar van invoer: combinatie van projectleiding, control, logistiek, IV, communicatie en medewerkers uit de uitvoering	0,3% (5 FTE op totaal van 2000 op te leiden medewerkers)	€0,5-0,6mln

De meeste organisaties hebben een geplande teamsamenstelling gemaakt en op basis hiervan een raming gemaakt, uitgaande van interne tarieven. Een uitzondering is CJIB, dat de kosten voor projectcoördinatie heeft berekend door 15% van de ICT-uren te nemen; dit is gebaseerd op ervaringscijfers binnen het CJIB.

Het verschilt per organisatie hoe de uren voor projectcoördinatie zullen worden ingepast in het werkproces. De medewerkers van de BOD'en die deel uitmaken van de projectorganisatie zijn niet rechtstreeks betrokken bij het primaire proces. Daarmee zal er weinig tot geen invloed zijn op het productieverlies. Bij andere organisaties, zoals de KMar, zal dit opgelost worden door prioriteitstelling in de werkzaamheden, gezien het tijdelijke karakter.

De politie heeft het aantal uren en benodigde expertise ingeschat op basis van de staande praktijk (verkenningfase) en op basis van ervaringen. De politie geeft aan dat indien er intern een capaciteitstekort optreedt, er extern zal moeten worden ingehuurd tegen veelal hoge markttarieven of een opdracht aan een externe partij moeten worden gegeven. Hiertoe is een onzekerheidsmarge opgenomen van 3 tot 5% van de totale projectorganisatiekosten per jaar.

Het OM heeft een relatief grote project- en programmaorganisatie geraamd. Het OM geeft aan dat dit komt doordat het OM binnen het strafproces en in de strafrechtketen een centrale positie inneemt tussen opsporing enerzijds en de rechtspraak, en doordat de implementatiemanagers en projectmanagers nodig zijn per arrondissement. Deze centrale rol in het wetboek en in de strafrechtketen (van gezag over en directe betrokkenheid bij de opsporing, de zelfstandige bevoegdheid om strafzaken af te doen, het aanbrenge en behandelen van strafzaken bij de rechter tot verschillende taken op het terrein van de tenuitvoerlegging) vergt meer opleidingsinspanning. Dat werkt door in de opleidingskosten. Bij elk van de 14 parketten zal

¹⁰ Uitgaande van 1300 uur / FTE

¹¹ 8 FTE is een door de commissie gemaakt schatting op basis van de door de RvdK aangeleverde raming en het aangenomen tarief van €100/u

voorzien moeten worden in een implementatie-eenheid die niet alleen intern, maar ook met de verschillende ketenpartners afstemt, ook vanuit de gezagsrol over de opsporing. Er is uitgegaan van twee FTE per eenheid, dit betreft een ervaringscijfer van implementaties uit het verleden (al zijn deze lastig te vergelijken met het nieuwe wetboek):

- Versterking positie slachtoffer (specifiek de verandering van ~15 jaar geleden): 2 FTE per parket
- Implementatie van (een nieuwe module van) GPS: 2 FTE per parket.

De Rechtspraak heeft de kosten voor het programmateam voor een opvallend lange periode geraamd, namelijk voor een periode van 10 jaar. De zwaarte (inzet van de meeste fte's) ligt in de jaren rondom de invoering van de wet.

3RO heeft de omvang van het projectteam geraamd op basis van ervaring met de Wet Straffen en Beschermen en de Wet USB.

De RvdK heeft de ramingen gebaseerd op ervaring: er is altijd een vaste kracht nodig (onder andere om met ketenpartners te overleggen), iemand voor de beleidskant, ICT-kant en de implementatiekant, in een bepaalde volgorde. Het wetboek kan vergeleken worden met traject Verbetering Tenuitvoerlegging Strafrechtketen, daar zaten op het piekmoment 2 projectleiders en een secretaris.

2.7. Onzekerheden en risico's

In de eerste ronde gesprekken hadden alleen de Nationale Politie en de KMar risico's en onzekerheden in beeld gebracht. Op ons verzoek hebben ook de andere organisaties dit nu gedaan. De organisaties gaan verschillend om met onzekerheden. Sommige organisaties nemen een bandbreedte op in de ramingen per kostenpost (zoals het OM), andere organisaties nemen een aparte post op voor onzekerheden (bijvoorbeeld de KMar). In totaal melden de betrokken ketenorganisaties voor een bandbreedte van €99 miljoen aan risico's en onzekerheden¹², dat wil zeggen circa 30% van de geraamde implementatiekosten. Hiervan is circa €61mln onzekerheid voor de opleidingstijd en inleereffecten van de politie, omdat de politie (nog) niet weet of deze uren ingevuld zullen worden door overuren of extra capaciteit. Zonder deze grote onzekerheid zijn de geraamde risico's en onzekerheden ongeveer 20% van de geraamde implementatiekosten.

De KMar heeft een analyse gemaakt van onzekerheden en op basis daarvan een reserve opgenomen voor onzekerheden van 13%; dit is een gemiddeld risicopercentage, gebaseerd op de instructie van de Defensiestaf. Sommige risico's kunnen lager uitvallen, andere juist hoger. Opleiding is een risico, omdat dit voor de KMar ook de grootste kostenpost is. Afwijkingen daarop kunnen veel verschil maken. De verwachting is echter dat dit eerder een positief risico zal zijn, omdat de KMar verwacht op dit terrein te kunnen samenwerken met de politie, waardoor de opleidingskosten lager uitvallen. De IT is een risico, specifiek de koppelvlakken, omdat de KMar hiervoor afhankelijk is van anderen. Doordat de KMar het risicopercentage van 13% heeft toegepast op zowel de kosten van niet-inzetbaarheid door opleiding als de daaruit volgende kosten voor overuren, is de onzekerheid op de uiteindelijke raming echter veel hoger: 29%. Dit heeft de Commissie gecorrigeerd.

¹² Dit is de optelsom van de post voor risico's en onzekerheden, en de bandbreedte in de overige onderdelen van de raming: €74,7mln bij de politie, €0,8mln bij de BOD'en, €2,4mln bij de KMar, €11,3mln bij het OM, €6,4mln bij de Rechtspraak, €3,0mln bij CJIB, €0,6mln bij 3RO. DJI en RvdK hebben geen bandbreedtes of risico's gekwantificeerd.

De politie heeft een post risico's (door de politie aangeduid als 'nog te verrekenen disclaimers') opgenomen voor ICT van €5,7mln. Dit is een grofmazige schatting, gebaseerd op het risico op tarieven van externen als schaarste ontstaat (prijsrisico) en het risico dat door vertraging in projecten/wetgeving de ICT aanpassing meer uren kan kosten dan gepland (hoeveelheidsrisico).

Daarnaast heeft de politie een onzekerheidsmarge van €1,0mln opgenomen voor de projectorganisatie: indien er intern een capaciteitstekort optreedt, zal er extern moeten worden ingehuurd tegen veelal hoge markttarieven of een opdracht aan een externe partij moeten worden gegeven. Hiertoe is een onzekerheidsmarge opgenomen van 3% tot 5% van de totale projectorganisatiekosten per jaar.

Voor de opleidingskosten en inleer-effecten heeft de politie een bandbreedte opgenomen, omdat de uurtarieven afhangen van de manier waarop de extra capaciteit wordt vrijgemaakt (overuren of extra bezetting). Dit is een forse bandbreedte van €61mln.

Daarnaast zijn er een aantal posten waarvoor de politie wel kosten verwacht, maar die nog niet zijn geraamd (PM posten):

- Kosten van implementatie wetboek voor BOA's: de politie kent 7032 BOA's die onderdeel uitmaken van de totale groep bij te scholen medewerkers. Het is op dit moment nog niet bekend wat de implementatie betekent voor hun BOA certificering.
- De kosten van de opleiding van implementatie van het wetboek voor politievrijwilligers (betreft vooral de opleiding)
- Aantal artikelen waarvan de incidentele en structurele impact nog niet te bepalen en in financiële effecten te vertalen is: verschoningsrecht, processuele sancties, klachten niet opsporen
- Kosten verbonden aan aanpassing werkprocessen zoals werkinstructies
- Structurele en implementatiekosten verbonden aan de landelijke uitrol van de innovatiepilots (evaluatie 2023/2024)
- Aanpassingen in systemen voor het informatiegericht werken van de politie
- ICT ondersteuning t.b.v. de leeropgave

Overige risico's heeft de politie kwalitatief omschreven, maar niet gekwantificeerd:

- Geen zicht op inhoud en impact van het wetgevingsproces: inhoud AMvB's, uitkomst verwerking advies RvS, uitkomst behandeling TK en EK, Invoeringswet, inhoud Ministeriële regelingen, aanwijzingen OM, aanpassingen bijzondere wetgeving
- Mogelijk meerkosten door het verschuiven van de behandeling van wetgeving en de invoeringsdatum. Opschuiven van de datum betekent bijvoorbeeld meerkosten voor IV/ICT, omdat dan extra capaciteit nodig is.
- Onzekerheden rondom opleiding:
 - Meerjarenopleidingsplan (deze is nog niet opgesteld)
 - De effecten van de hervorming Basis Politie Onderwijs aan de PA.
 - Uitkomsten leerstrategie waaronder ICT ondersteuning, extra kosten bijvoorbeeld voor externe inhuur docenten of opleidingsinstituut en samenwerking in de keten.
 - Spanningsveld tussen het in gereedheid brengen van de ICT uiterlijk 2025 en start bijscholing en docenten in 2025
 - Productieverlies is voor de politie uitgedrukt in verminderde inzetbaarheid. Het uitgangspunt is nu dat de opleidingsactiviteiten in overuren plaatsvinden, juist om verminderde inzetbaarheid te voorkomen.

- Afhankelijkheid van andere programma's en portefeuilles.
- Mogelijke toename van afname bepaalde NFI-producten kan ertoe leiden dat opsporingsdiensten zelf moeten voorzien in mogelijkheden om die forensisch-technische onderzoeken te gaan uitvoeren (hierover loopt afstemming met het NFI)
- Afspraken bijv. t.a.v. werkprocessen met ketenpartners zijn nog niet gemaakt
- Veel onzekerheid in de te verwachten ontwikkelingen die op de politie afkomen in de komende jaren

Het OM heeft in de ramingen ook een bandbreedte ingebouwd, van €11,3mln. Deze onzekerheid zit grotendeels in de ICT kosten.

De Rechtspraak geeft aan dat het overgangsrecht en de inleer- en ingroeieffecten maken dat de ramingen zich kunnen uitstrekken tot 2033, in welke periode zich nog veel veranderingen zullen afspelen op het gebied van, onder meer, wet-, regelgeving, jurisprudentie en beleid. Ten aanzien van een aantal van de incidentele posten is een onzekerheidsanalyse uitgevoerd die leidt tot percentages afwijkingen naar boven en naar beneden, variërend van +/-2% voor huisvesting tot +/-12% voor het programmteam. Voor een aantal andere onderwerpen met een belangrijke invloed op de structurele kosten heeft de Rechtspraak de risico's kwalitatief omschreven, maar niet gekwantificeerd:

- AMvB's: in de onderhavige ramingen is ervan uitgegaan dat de nieuwe amvb's, waar dat aan de orde is, zullen aansluiten op de huidige overeengekomen werkprocessen binnen de rechtspraak.
- Wijzigingen in het wetsontwerp, door advisering door de Raad van State, het parlement, bilaterale en tripartite overleggen
- De 7 pilots volgens de Innovatiewet: de conclusie voor dit moment is dat de invloed van de (resultaten van de) pilots nog niet kan worden gekwantificeerd, maar niet mogen onderschat als het gaat om de implementatiekosten (IT, opleidingen, facilitaire ondersteuning) en de structurele kosten of netto baten (zoals de werkprocessen rondom audiovisuele registratie).
- Flankerend beleid: voor de ramingen is de Rechtspraak vooralsnog uitgegaan van een aantal uitgangspunten, zoals dat het ministerie voorziet in voldoende en goede communicatie rondom de implementatie van het nieuwe Wetboek van Strafvordering, voor een breed publiek en voor de professionele partners die daarbij gebruik kunnen maken ten behoeve van hun eigen communicatietrajecten.

Het OM en de Rechtspraak hebben nog geen kosten opgenomen voor de tool gerelateerd aan het nieuwe verschoningsrecht.

3RO heeft hetzelfde model gebruikt als de KMar (zie boven). De grootste financiële risico's zitten voor 3RO in de afhankelijkheid van de keten op gebied van IV, op het behouden van de 'energie' en de positie van het wetboek op de politieke agenda.

Het CJIB heeft voor de ramingen een bandbreedte aangehouden van €4,4-5,4 miljoen, met daarbovenop nog 20% opslag voor onzekerheid. Er zijn een aantal onzekerheden benoemd, maar die zijn niet afzonderlijk financieel vertaald naar een risico-opslag. Het CJIB geeft aan dat de risico-opslag van 20% beide kanten uit kan vallen: het kan duurder en het kan goedkoper zijn.

De BOD'en, de RvdK, en DJI hebben geen post opgenomen voor onvoorzien kosten. In deze raming zijn de kosten van de opleiding – en certificering van niet-politie BOA's nog niet meegenomen, evenals eventuele kosten voor Slachtofferhulp Nederland.

2.8. Totaalbeeld implementatiekosten volgens de organisaties

Tabel 10 geeft het totaalbeeld van de implementatiekosten weer zoals ingeschat door de ketenpartners. Hierin zijn enkele kostenposten nog niet meegenomen, zoals de kosten van certificering van BOA's, eventuele opleidingskosten van niet-politie BOA's en de opleidingskosten van politievrijwilligers. Zie bijlage B voor een overzicht. De ramingen hiervoor zijn ons op het moment van schrijven van dit rapport nog niet aangereikt.

Tabel 10: totaalbeeld implementatiekosten volgens de organisaties (in €mln)¹³

	ICT	Op- leiding	Inleer- effecten	Bedrijfs- voering	Project- organisatie	Risico' s	Totaal
Politie	25,2-37,9	86,0-120,5	46,1-72,5	-	35,4-36,4	-	192,7-267,3
BOD'en	9,5-10,3	4,1 ¹⁴	-	-	3,4	-	16,9-17,7
KMar	1,1-1,3	10,8	3,6	-	1,3	2,2	18,8-19,1
OM	13,2-21,9	34,3	-	-	11,7-14,4	-	59,3-70,6
Rechtspraak	11,4-15,4	7,9-9,0	10,0	-	4,3-5,5	-	33,6-40,0
Advocatuur	<i>N.v.t. – dit is de eigen verantwoordelijkheid van advocaten(kantoren)</i>						
CJIB	3,8-4,7	-	-	-	0,6-0,7	0,9-1,1	3,5-6,5
DJI	0,4	-	-	-	-	-	0,4
RvDK	1,2	0,6	0,23	-	1,0	-	3,1
3RO	0,2-0,3	1,4-1,5	-	-	0,5-0,6	0,2-0,3	2,4-2,7
Halt	<i>Geen gevolgen verwacht</i>						
Justid	<i>Onbekend – hangt af van ketenpartners</i>						
NFI	<i>Geen incidentele gevolgen verwacht</i>						
Totaal	65,8-93,3	145,1-180,8	59,9-86,3	-	5,2-63,3	3,6	330,6-427,3

Het totaalbeeld kosten van de implementatiekosten volgens de strafrechtketen komt uit op een bedrag van €331 - 427 miljoen (gespreid over een aantal jaren). Ten opzichte van de tussenrapportage van juli 2020 komt de nieuwe raming van de keten circa €35-85 miljoen hoger uit. Dat hangt samen met enkele verbeteringen en de uitwerking van een aantal PM-punten in de tussenrapportage.

De belangrijkste wijzigingen betreffen: kosten Politie Academie zijn in beeld gebracht (+ ~€20mln), inleereffect politie is berekend over 47.5000 medewerkers in plaats van 35.000 (+ ~€17mln), inleer- en opleidingstijd politie berekend met bandbreedte uurtarief (-€53mln tot +€8mln) eerste raming tool verschoningsrecht BOD'en en politie is opgesteld (+€8mln tot +€15mln), raming opleidingskosten OM is opgesteld met SSR in plaats van stelpost (+ ~€19mln), opleidingstijd Rechtspraak past toch niet volledig binnen PE-uren (+ ~€4mln), ICT-kosten Rechtspraak boek 3 t/m 6 geraamd (+ ~€8mln), KMar ondersteuning bij operatiën en

¹³ Zie bijlage B voor een overzicht van de posten die nog niet zijn meegenomen in deze raming (PM posten) en de wijzigingen die wij hebben toegepast op de door organisaties aangeleverde ramingen om op consistente wijze tot bovenstaande tabel te komen.

¹⁴ Indien gedurende 2 jaar de reguliere bijscholing kan worden vervangen door de omscholingscursus. Indien dit niet kan, zullen de kosten €1,7mln hoger zijn

inleereffecten geraamd (+ ~€6mln), raming 3RO toegevoegd (+ ~2,5mln), huisvestingskosten Rechtspraak meegenomen als structurele kosten in plaats van incidenteel (minus ~€5mln).

Bij deze raming merkt de Commissie enkele 'tegenstrijdigheden' op:

- De Rechtspraak heeft kosten geraamd voor de inleereffecten en opleidingstijd (buiten de PE-uren), maar geeft tegelijkertijd aan dat door krapte in de rechterlijke macht niet op korte termijn extra capaciteit aangetrokken kan worden. De vraag is dus, in hoeverre deze extra benodigde capaciteit ingevuld en daarmee ook 'geclaimd' zal worden (zie ook hoofdstuk 5)
- Ditzelfde geldt voor het OM.
- De RvdK heeft kosten geraamd voor opleiding, maar geeft tegelijkertijd aan dat de opleiding in principe binnen de reguliere opleidingstijd plaats kan vinden (mits er geen andere grote trajecten zijn)

3. Beoordeling resultaten

3.1. Toetsingscriteria

De commissie gaat ervan uit dat de praktijkorganisaties zelf de meeste kennis van hun (interne) processen en systemen hebben, en heeft zich dus gebaseerd op de ramingen van de organisaties zelf. Deze heeft de commissie kritisch geëvalueerd. Hierbij is vooral gelet op de mate van onderbouwing. Idealiter zijn de ramingen opgesteld op basis van een p x q onderbouwing op basis van een analyse van de inhoudelijke veranderingen die het wetboek met zich meebrengt en is er gebruik gemaakt van eerdere relevante ervaringen. Daarnaast heeft de commissie (waar relevant) gelet op verschillen in ramingen en aannames tussen de organisaties en het opnemen van een risico inschatting. Veel ketenpartners hebben na de eerste gesprek- en evaluatieronde aanpassingen gemaakt in hun ramingen.

3.2. Oordelen per kostensoort

3.2.1. ICT kosten

In alle interviews wordt de onzekerheid over de ICT-kosten benadrukt omdat de ICT-ontwikkelingen snel gaan waardoor de planningshorizon vaak beperkt is tot hooguit twee jaar. Onzekerheid wordt ook gecreëerd door de afhankelijkheid van andere trajecten, zoals de verdere implementatie van de Wet USB bij het CJIB, de introductie van PVR bij de Nationale Politie en de mogelijke vervanging van NIAS en GPS bij de Rechtspraak en het OM.

De ketenpartners zijn het eens over de doelmatigheid van de ontwikkeling van een tool ten behoeve van de selectie van verschoningsgerechtigde stukken. Er is in het verleden in opdracht van J&V reeds een *Proof of Concept* van een tool ontwikkeld, maar ketenpartners geven aan dat dit geen goede optie was – het was niet compatibel met de eigen systemen, en de beheerskosten waren te hoog. De politie en de BOD'en zijn aan de slag gegaan met een raming om dit in eigen beheer te laten ontwikkelen, maar tot een gezamenlijke raming is het nog niet gekomen. De raming van de politie kent een zeer grote bandbreedte van €3 tot €10 miljoen, de FIOD heeft een

raming opgesteld ter omvang van €6 miljoen waar de andere BOD'en nog niet in zijn meegenomen¹⁵. Dit is dus een forse kostenpost, die vooralsnog grote onzekerheden kent.

Gegeven deze onzekerheden valt de Nationale Politie op met de meest gedetailleerde inhoudelijke impactanalyse van het nieuwe wetboek. Er is wel voornamelijk gekeken naar de eigen organisatie, en niet zozeer naar eventuele ketenafstemming. Ook het CJIB heeft een raming gemaakt op basis van een impactanalyse van de wijzigingen in het wetboek. De overige ramingen zijn op hoofdlijnen of stelposten. Dit creëert dus nog extra onzekerheid voor de raming van de incidentele en structurele ICT-kosten van de implementatie. Vooral bij het OM en de Rechtspraak vormt dit potentieel een risico, omdat deze organisaties grote ICT wijzigingen voorzien en vooralsnog slechts beperkt zicht hebben op de impact ervan op het implementatietraject. Dit betekent dat de schatting van de ICT-kosten van €66-93miljoen voor circa 60% niet meer dan een stelpost is en geen echte raming. Op basis van deze conclusie luiden onze aanbevelingen voor ICT:

- Dat organisaties die de komende jaren structureel meer ICT-projecten uitvoeren dan met interne capaciteit mogelijk is, de ruimte krijgen om meer ICT-ers van buiten in dienst te nemen in plaats van deze in te huren. Dit is in de regel namelijk goedkoper.
- Dat het goed zou zijn voor de hele keten een meerjarig uitvoeringsplan voor ICT te maken. Breng ketenbreed alle lopende en geplande ICT-trajecten in kaart om het gevaar van een mogelijk tekort aan ICT-capaciteit tijdig te signaleren en op te lossen, en om te voorkomen dat projecten overlappen.
- Dat het in dit kader goed zou zijn om de ketenbrede werkgroep IV weer op te starten.
- Dat er een vervolg komt op PDSK, dat in nauwe verbinding wordt gebracht met het Wetboek van Strafvordering, en dat in dat programma projecten worden geprioriteerd en geselecteerd naar hun belang bij implementatie van het nieuwe wetboek.
- Dat organisaties die tot nu toe geen inhoudelijke impactanalyses van het nieuwe wetboek hebben uitgevoerd dat alsnog gaan doen om tot betere ramingen te komen.
- Dat organisaties samenwerken en gebruik maken van elkaars kennis en ontwikkelde tools, bijvoorbeeld voor de omnummertool en bij de ontwikkeling van de tool voor de verschoningsgerechtigde stukken. Daarnaast dienen de wensen van de verschillende organisaties rondom de verschoningsstool op elkaar afgestemd te worden om vervolgens tot een gezamenlijke raming te komen voor de tool voor het verschoningsrecht.
- Dat het OM en de Rechtspraak NIAS en GPS op een zodanig moment vervangen dat implementatie van het nieuwe wetboek tegen zo laag mogelijke kosten plaatsvindt.
- Dat voldoende zicht en regie wordt gehouden op welke projecten binnen PDSK tijdig voltooid moeten zijn voor implementatie en inwerkingtreding van het nieuwe wetboek: de organisaties geven aan dat indien de uitvoering van PDSK niet op tijd gereed is, dit kan leiden tot significante meerkosten.

¹⁵ De FIOD en de politie hebben voor hun eigen organisatie de ramingen opgesteld voor het ontwikkelen van een tool, deze dienen dus nog opgeteld te worden. De FIOD heeft daarnaast een schatting gemaakt voor de kosten indien de andere BOD'en, de Rijksrecherche en de KMar gebruik zouden maken van de tool van de FIOD.

3.2.2. Opleidingskosten

De kosten die hieronder vallen betreffen alle kosten om medewerkers de opleidingen te laten volgen als ook de kosten om docenten bij te scholen en opleidingsmateriaal te maken of aan te schaffen. Alle componenten van deze kosten zijn in de regel degelijk p x q onderbouwd. Er vindt tussen ketenpartners inmiddels overleg plaats over mogelijke samenwerkingen voor de diverse opleidingen. Op dit moment komt de beste raming volgens de ketenorganisaties in de strafrechtketen uit op een bedrag van €145-181 miljoen. Dit hangt echter vooral samen met de veronderstellingen die de organisaties hebben gemaakt over de (on)mogelijkheden om de noodzakelijke opleidingen te financieren vanuit de reguliere opleidingsbudgetten waarover de organisaties beschikken.

Opvallend is ook dat er aanzienlijke verschillen bestaan tussen de diverse diensten wat betreft de benodigde opleidingstijd. Bij de KMar zijn bijvoorbeeld fors meer uren nodig dan gemiddeld bij de Nationale Politie. De KMar geeft aan dat dit is wegens de 3- tot 5-jaarlijkse functiewisselingen van opsporingsambtenaren bij de KMar.

Bij de KMar en de BOD'en zijn er voorts aanzienlijk minder uren nodig dan bij de politie om docenten op te leiden om het nieuwe wetboek te onderwijzen. Dit verschil is (nog) niet goed verklaard. Een mogelijke verklaring is dat de 'inhoudsdeskundigen' bij de BOD'en medewerkers zijn die vanuit hun reguliere werkzaamheden meer te maken hebben met het samenstellen van opleidingen en zich meer met de juridische kant van het werk bezighouden. Daarnaast hebben zij al meegedacht in het traject van de modernisering. Daarmee hebben zij een voorsprong op de "gewone" medewerker, en zouden dus genoeg hebben aan evenveel uren opleiding als de te scholen medewerkers om hen instructie te geven. Desondanks is het verschil groot met de politie, die ruim 200 uur extra opleidingstijd verwacht voor docenten ten opzichte van de medewerkers die de opleiding gaan volgen.

Opvallend is ook dat het OM per juridisch medewerker 14 uur reistijd in verband met de opleiding heeft opgenomen in haar ramingen.

Bij een aantal diensten is de redenering dat men uitval van productie wil voorkomen door de opleidingen te geven in overtijd of door (tijdelijk) extra capaciteit. Dit is met name het geval voor de politie. Het OM en de Rechtspraak daarentegen gaan ervan uit dat de scholing zal leiden tot productieverlies, zelfs als er financiële middelen beschikbaar zijn – zoals is verondersteld- om productieverlies te voorkomen. Dit betekent dat de wachtlijsten voor rechtszaken daar zullen oplopen, des te meer omdat de politie productieverliezen juist probeert te voorkomen. Hier is tot nu toe niet ketenconsistent over nagedacht.

De politie heeft in haar raming gerekend met een bandbreedte voor een uurtarief van €37,50 tot €59,00. Het uurtarief van €59,00 is gebaseerd op de personeelskosten (incl. werkgeverslasten) per jaar gedeeld door de inzetbare uren. Het uurtarief van €37,50 is gebaseerd op het huidige overwerktaarif: het reguliere uurloon voor 'productieve' uren van €31,50/u plus €6/u overwerktoeslag. Op dit moment hebben politiemedewerkers bij overwerk de keuze tussen tijd-voor-tijd, waarbij een uur overwerk anderhalf uur verlof oplevert, en tijd-voor-geld, waarbij het reguliere uurloon plus €6/u opslag wordt uitbetaald. In de praktijk kiezen de meeste mensen nu de tijd-voor-tijd optie. Dit betekent dat indien medewerkers wordt gevraagd de opleiding in overuren te doen, dit ertoe kan leiden dat tot 1,5 keer het benodigde aantal uren voor de opleiding wordt opgenomen en ten koste gaat van het primaire proces ('productieverlies'). De commissie acht het derhalve geen realistisch scenario dat met een opslag van €6/u (een groot deel van) de

medewerkers ervoor kiezen om de overuren uit te laten betalen. De toeslag van €6/u bij de politie is een opslag van 19% op het reguliere tarief. In andere CAO's staan veelal percentages tussen 25%-50%¹⁶, en bij tijd-voor-tijd kunnen politie-medewerkers kiezen voor een 'opslag' van 50%. De commissie verhoogt derhalve in haar raming de onderkant van de bandbreedte van het uurtarief van €37,50/u naar €43,31/u. Dit komt neer op een opslag van 37,5%, wat zich halverwege de bandbreedte van 25% en 50% bevindt. Hierdoor wordt de onderkant van de raming van de opleidingskosten en inleereffecten €16,5mln hoger, waarvan €9,3mln voor de opleidingskosten.

Veel ketenpartners geven voorts aan dat er in de regel keuzes moeten worden gemaakt aan welke nieuwe ontwikkelingen in wetgeving en beleid het reguliere opleidingsbudget moet worden besteed. Met name de politie is daarom huiverig om nu al toe te zeggen dat men de 5 vrije ontwikkeldagen geheel of gedeeltelijk zal inzetten voor de leeropgaven van het nieuwe wetboek.

Dit punt is vooral van belang voor de vraag aan de commissie in hoeverre de organisaties uit de beschikbare budgetten zelf dekking kunnen bieden voor deze kosten. Bij enkele organisaties gebeurt dit vanzelf doordat er een systeem van permanente educatie is of een systeem dat daarop lijkt. Dit geldt bijvoorbeeld voor de Rechtspraak en de KMar. De RvdK heeft ook aangegeven dat zij mogelijkheden zien om de vernieuwing van het wetboek binnen het bestaande opleidingsbudget op te vangen, mits er in de implementatiejaren niet teveel ander beleid wordt geïntroduceerd.

De commissie heeft over dit punt met de politie de meeste discussie gevoerd. In principe heeft de politie elk jaar de beschikking over 5 dagen (45 uur), die beschikbaar zijn voor ontwikkelopgaven. Deze dagen worden ook ingezet om nieuw beleid te leren implementeren. Deze ontwikkeldagen zijn dus het logische aangrijpingspunt voor leeropgaven op het terrein van het nieuwe wetboek. Met volledige inzet daarvan zou de politie de leeropgaven voor het wetboek grotendeels uit eigen budgettaire middelen kunnen dekken. Dat zou samen met de bijdrage van de KMar en de RvdK € 74-98¹⁷ miljoen schelen in de uitgaven, zoals die nu zijn begroot.

De politie is het op zich met de commissie eens, dat de ontwikkeldagen voor het uitleren van het wetboek kunnen worden gebruikt, maar wil zich daar niet op voorhand op vastleggen. Op basis van ervaringen uit het verleden verwacht de politie namelijk dat er in 2025 vanuit JenV naast het wetboek nog ander nieuw beleid wordt geïntroduceerd, zoveel meer zelfs dat er geen ontwikkeldagen overblijven voor het uitleren van het wetboek. Daarom heeft de politie alle tijd die voor het wetboek nodig is, extra geclaimd.

Wij erkennen dat er voortdurende druk op de keten staat om nieuw beleid te implementeren, maar op dit moment is er voor het jaar 2025 behalve het wetboek, nog geen enkel ander implementatietraject bekend voor dat jaar. Andere ketenorganisaties zoals de Rechtspraak en de KMar zijn bereid in dat jaar -en de Rechtspraak ook al in het jaar daarvoor- hun PE-systeem of het leerhuis hiervoor volledig in te zetten. Vanuit dit perspectief en onze taakopdracht om naar eigen dekkingsmogelijkheden te zoeken, vinden wij het redelijk dat ook de politie zich als teken van commitment aan de implementatie ervoor inzet om de vrije ontwikkeldagen in 2025 zoveel als mogelijk voor het wetboek te reserveren.

In dit kader adviseren wij JenV en de andere gezagen nadrukkelijk om tijdens de implementatieperiode van het wetboek niet teveel andere beleidsimplementaties uit te voeren. Implicatie hiervan is zoals gezegd dat er voor maximaal €74-98miljoen dekking voor de geraamde

¹⁶ Bijvoorbeeld 25% in CAO Brandweer, 50% in CAO GVB en 50% in CAO Verpleeg- & Verzorgingshuizen (bij meer dan 5 uur overwerk in periode van 7 dagen).

¹⁷ €66-91mln bij de politie, €7mln bij de KMar, €0,3mln bij de RvdK.

implementatiekosten gevonden zou kunnen worden, indien blijkt dat de ontwikkeldagen volledig voor het uitleren van het wetboek kunnen worden ingezet. Dit zou dus resulteren in een netto implementatielast met een bandbreedte van €273-329 miljoen.

Naar de mate waarin echter, ondanks dit advies, ook andere leertrajecten moeten worden uitgevoerd dan het wetboek (bijvoorbeeld voortvloeiend uit rechtspraak, EU-verplichtingen of het regeerakkoord), ontstaat er een dekkingsprobleem omdat dan de middelen tekortschieten om alle opleidingen uit de reguliere begroting te financieren. Naar de mate waarin dit gebeurt zou hiervoor extra budget op tafel moeten komen voor de politie.

Het kabinet en de andere gezagen zitten overigens in belangrijke mate zelf aan de knoppen om het aantal leeropgaven voor de ketenorganisaties te beïnvloeden en te spreiden. Maar ook de politie en de andere ketenorganisaties kunnen hier invloed op uitoefenen door conform ons advies de opleidingstrajecten die op de keten afkomen door nieuw beleid meerjarig zorgvuldig in kaart te brengen en gespreid over de jaren in te plannen om absorptieproblemen en financiële knelpunten te voorkomen.

De commissie raadt verder aan om aan te sturen op ketenconsistentie in het zoveel mogelijk voorkomen van productieverlies. Op dit moment is er in de budgettaire ramingen vanuit gegaan dat er geen productieverlies optreedt. De Rechtspraak en het Openbaar Ministerie gaan er echter vanuit dat het niet mogelijk is om tijdelijk voldoende rechters en officieren aan te trekken om productieverlies te voorkomen. De inleer-effecten en opleidingstijd die niet binnen de reguliere opleidingstijd kunnen plaatsvinden, zullen in dat geval leiden tot productieverlies. Omdat de politie en de KMar er echter vanuit gaan dat zij productieverlies door overuren voorkomen, zullen er –voor het deel van de tijd dat de politie voor de strafrechtketen werkt- opstoppingen in de keten ontstaan, die tot (nog grotere) wachtrijen in de keten zullen leiden en dus tot ondoelmatigheden. Dit is maatschappelijk een weinig aantrekkelijk perspectief.

Uitgaan van ketenconsistentie door overal productieverliezen te accepteren voorkomt ondoelmatigheid en spaart weliswaar circa €104-124 miljoen¹⁸ uit, maar het maatschappelijk effect hiervan is nog negatiever en daarmee onwenselijk. De uitdaging aan de keten is daarom om met elkaar te streven naar zo min mogelijk productieverlies in de keten als geheel.

Indien JenV echter zou toezeggen dat tijdens de cruciale invoeringsjaren er geen andere nieuwe wetten 'uitgeleerd' moeten worden, zou de politie bereid moeten zijn de ontwikkeldagen in te zetten voor het opleidingstraject voor het nieuwe wetboek. Naar de mate waarin het tijdens de implementatiejaren toch niet mogelijk blijkt om een dergelijke toezegging na te komen, zouden de politie en de KMar daarvoor alsnog financieel gecompenseerd moeten worden.

- Onze overige aanbevelingen voor de bruto opleidingskosten luiden als volgt: Dat de werkgroep Opleidingen doorgaat om waar mogelijk de samenwerking te verdiepen en daar gezamenlijk de inhoudelijke en financiële voordelen van te plukken.

¹⁸ Dit bedrag bestaat uit ~€67-86 miljoen voor de inleereffecten (waarvan €53-73 miljoen bij de politie en €10 miljoen bij de rechtspraak), ~€25 miljoen opleidingskosten van het OM die nu volledig worden vergoed om productieverlies te voorkomen, ~€4mln opleidingskosten die bij de Rechtspraak niet uit het PE-systeem kunnen worden gefinancierd, en ~€4mln opleidingskosten die bij de politie niet uit de 45 uur ontwikkeldagen kunnen worden gefinancierd. Het restant van €4 miljoen betreft de BOD'en, de KMar en 3RO. In deze berekening is een eventuele compensatie voor omzetsderving bij p*q gefinancierde organisaties niet meegenomen - dit zijn geen additionele kosten.

- Dat nader wordt onderzocht hoeveel opleidingstijd docenten bij de politie, de KMar en de BOD'en nodig hebben om les te kunnen geven over het nieuwe wetboek en dat op basis van de conclusies de ramingen worden aangepast.
- Dat er wat betreft het OM nader onderzoek plaatsvindt, om na te gaan of er ruimte binnen de eigen begroting is voor de opleidingskosten. Het OM blijkt tot nu toe niet in staat aan te geven hoeveel er in 2019 voor opleidingsdoelen is uitgegeven en evenmin hoeveel opleidingsuren daarmee gemoed waren. Het OM kan dit ook niet voor het lopende begrotingsjaar. Het OM blijkt verder niet in staat om aan te geven hoe in het verleden vergelijkbare operaties dan zijn uitgevoerd en gefinancierd. Om deze reden is het voor de commissie niet mogelijk om tot een oordeel te komen over een mogelijke eigen bijdrage van het OM aan de opleidingskosten voor het nieuwe wetboek. Daarnaast bevelen wij aan om nader te onderzoeken of de geraamde 14 uur reistijd bij het OM echt extra kosten betreffen in vergelijking met normaal woon-werkverkeer.
- Dat de examencommissie van J&V akkoord gaat met het voorstel van de BOD'en om de opleidingstijd voor het wetboek in de twee jaar voorafgaand aan de implementatie in plaats te laten komen van de 5-jaarlijkse verplichte bijscholing. De examencommissie is hier ondertussen mee akkoord gegaan.

3.2.3. Inleereffecten

De politie en de KMar gaan uit van hetzelfde inleereffect. Het verlies dat daardoor ontstaat wordt wat betreft de politie en de KMar ingehaald via overuren. De rechtspraak gaat ook uit van een inleereffect, maar verwacht dat dit zal leiden tot productieverlies. De overige organisaties verwachten geen (significante) inleereffecten, om redenen die goed onderbouwd zijn. In het verlengde van het advies bij de opleidingskosten is het van belang om hier ketenconsistent over na te denken, wat tot nu toe niet is gebeurd. Als politie en KMar productieverliezen compenseren en de Rechtspraak doet dit niet, ontstaat er een opstopping.

Voor de inleereffecten heeft de politie dezelfde bandbreedte voor het uurtarief gebruikt als voor de opleidingstijd: tussen €37,50/u en €59/u, afhankelijk van de mate waarin de capaciteit wordt vrijgemaakt door overuren of extra bezetting. Ook voor de inleereffecten verhoogt de Commissie de onderkant van de bandbreedte van het uurtarief van de politie naar €43,31/u, omdat zij het met het uurtarief van €37,50 niet realistisch acht dat medewerkers voor de tijd-voor-geld-optie zullen kiezen (in plaats van de tijd-voor-tijd optie).

3.2.4. Kosten bedrijfsvoering, met name huisvesting

De tweede ronde interviews maakt duidelijk dat alleen bij de Rechtspraak er aanpassingen in de huisvesting moeten plaatsvinden voor een bedrag van €1 miljoen per jaar. Naar onze mening zijn deze extra lasten zorgvuldig in kaart gebracht, omdat ze gebaseerd zijn op een raming van het aantal extra benodigde m² vermenigvuldigd met de verwachte normhuur. Overigens zijn dit structurele kosten.

3.2.5. Kosten projectorganisatie

Zoals al in de tussenrapportage is aangegeven, worden de kosten voor de projectorganisaties meestal goed p x q onderbouwd, op basis van een geplande teamsamenstelling en ervaringen uit het verleden. Er zijn op het eerste gezicht wel flinke verschillen tussen de ketenorganisaties, als je alleen naar de omvang van de organisaties kijkt. Met name bij het OM en de Rechtspraak zijn de kosten op het eerste gezicht dan relatief hoog. Als echter ook rekening wordt gehouden met de opleidingsinspanningen die met name deze organisaties moeten leveren, lijken de kosten voor de projectorganisaties redelijk.

Vanuit het advies van de commissie dat de keten meer regie moet voeren (zie adviesrapportage), vloeit voort dat een overkoepelende projectorganisatie nodig is. Activiteiten die hieronder vallen zijn bijvoorbeeld het opstellen van het meerjarig gezamenlijk implementatieplan, het organiseren van ketenbrede themasessies voor de omvangrijkere werkprocessen, het opstellen van overkoepelende business cases of ramingen, en meer algemeen het uitvoeren van een stimulerende, faciliterende en aanjagende rol. Deze taken zullen zowel bij J&V als bij ketenpartners en mogelijk externe partijen belegd worden. Hiervoor heeft J&V een bedrag geraamd van ~€1,5mln per jaar, gebaseerd op een inzet van 9 FTE in 2022-2026 (Programmamanager, plv. programmamanager, adviseurs voor digitalisering, (keten)implementatie, kansen wetboek, meerjarige uitvoeringsplanning, opleidingen, programmasecretaris, programmaondersteuner) en stelposten voor externe begeleiding themasessies/ inkoop Impactanalyses, technische ondersteuning doorontwikkeling kennisbank, en onvoorzien.

3.2.6. Onzekerheden en risico's

Op ons verzoek hebben alle organisaties in de tweede ronde interviews ook de belangrijkste risico's van de implementatie geïnventariseerd.

Alle organisaties geven aan dat de inhoud en impact van het wetgevingsproces grote impact kan hebben op de ramingen (bijvoorbeeld de inhoud van de AMvB's, het advies van de RvS, de behandeling in Tweede en Eerste Kamer). De opleidingskosten zijn in omvang het grootst en afwijkingen van de ramingen hebben derhalve snel een grote impact. Over het algemeen worden vooral rondom ICT grote onzekerheden benoemd: ontwikkelingen in de ICT wereld gaan snel, en ketenpartners geven consistent aan dat het op dit moment nog zeer lastig is om te voorspellen hoe het ICT landschap er in 2026 uit ziet.

Wanneer de redenering van de Commissie omtrent de opleidingstijd, inleereffecten en projectorganisatie gevolgd wordt (zie vorige paragrafen), telt de risico-opslag op de totale raming op tot circa 20% van de totale raming. Dit lijkt ons een prudente schatting.

Voor de opleidingskosten en de inleereffecten (de grootste kostenposten) heeft de politie ruime bandbreedtes opgenomen vanwege de onzekerheid over het benodigde uurtarief. De bandbreedte in de ICT post is ~20% van de raming en voor projectorganisatie is dit 3%. Een aantal grote risico's hebben de organisaties niet kunnen kwantificeren. De KMar, Rechtspraak, 3RO en CJIB hebben derhalve stelposten opgenomen voor risico's (op totaalniveau van de raming of per kostenpost). Het OM heeft alleen voor ICT en projectorganisatie een bandbreedte opgenomen. Voor de opleidingskosten (de grootste kostenpost) heeft het OM geen risico-inschatting gemaakt. Daar staat tegenover dat het OM ook nog geen rekening heeft gehouden met het uitvoeren van (een deel van) de opleidingstijd binnen de reguliere opleidingstijd, zoals andere organisaties wel doen.

Overige organisaties hebben helemaal geen bandbreedte of post voor risico's geraamd – dit betreft echter relatief kleinere organisaties, die derhalve op totaalniveau ook een minder groot financieel

risico vormen. Tot slot nog een opmerking over Justid. De impact op Justid is niet in kaart gebracht. De directe impact is naar verwachting gering, maar er kan impact zijn indien de ketenpartners op een andere manier de gegevens zullen gaan aanleveren of afnemen. Dit vormt dus ook een risico.

In de raming van de ketenorganisaties zijn een aantal kostenposten nog niet meegenomen (PM posten). De belangrijkste zijn de tool voor verschoningsrecht voor OM en Rechtspraak, de opleidingskosten voor vrijwillige politiemedewerkers, de certificeringskosten van BOA's, de opleidingskosten voor niet-politie BOA's, en bij de politie de kosten verbonden aan de aanpassing van werkprocessen, de uitrol van de innovatiepilots, de aanpassingen in systemen voor het informatiegericht werken en de ICT ondersteuning ten behoeve van de leeropgave. De politie schat voor hun PM posten in, dat deze maximaal €20mln zullen bedragen. De commissie schat in dat het totaal van de PM posten in een bandbreedte van €12mln tot €23mln zal liggen en heeft dit bedrag meegenomen in haar raming.

3.2.7. Totaalbeeld schatting kosten implementatie volgens de commissie

Indien de politie, de KMar en de RvdK in het jaar van de implementatie worden ontlast van andere grote wet- of beleidswijzigingen, dan kunnen zij de opleidingskosten die volgen uit de benodigde opleidingstijd grotendeels uit eigen budget financieren doordat dit dan (grotendeels) binnen de reguliere opleidingstijd past.

Zoals eerder aangegeven acht de commissie het raadzaam om voor het OM uit te zoeken in hoeverre daar mogelijkheden zijn voor een eigen bijdrage. Vooralsnog heeft de commissie hier de ramingen van het OM zelf gevolgd en dus geen eigen bijdrage ingeboekt.

In de in tabel 11 weergegeven schatting van de incidentele kosten van implementatie zijn deze veronderstellingen verwerkt. Ten opzichte van de ramingen van de organisaties uit de strafrechtketen zelf komen de uitgaven in dat geval maximaal €100 miljoen lager uit¹⁹. Naar de mate waarin wordt afgeweken van het advies om in implementatiejaar geen andere beleidswijzigingen door te voeren, zal er extra opleidingsbudget voor de keten ter beschikking moeten komen.

De BOD'en, het OM, de Rechtspraak en 3RO gaan ervan uit dat (een deel van) de opleidings- en inleertijd zal leiden tot productieverlies. Indien er inderdaad geen extra capaciteit wordt vrijgemaakt (waardoor dus productieverlies plaatsvindt), zal er feitelijk ook geen sprake zijn van extra kosten. De uitgaven zouden dan voor de hele keten €104-124 miljoen lager uitkomen. Omdat het maatschappelijk effect van productieverlies groot is, kiest de commissie ervoor om in deze raming de uitgaven weer te geven die de organisaties zouden maken indien ze er toch in zouden slagen de noodzakelijke menskracht hiervoor te vinden (op basis van interne tarieven²⁰).

Tabel 11: totaalbeeld uitgaven implementatie volgens de commissie (in €mln)²¹

¹⁹ Dit bestaat uit €92,3mln kosten bij de politie die waren geraamd voor opleidingstijd die met deze aannames binnen de reguliere opleidingstijd kan plaatsvinden, €7,0mln bij de KMar en €0,3mln bij de RvdK

²⁰ Met uitzondering van 3RO: voor 3RO is als tarief de omzetsderving gebruikt

²¹ Zie bijlage B voor een overzicht van de posten die nog niet zijn meegenomen in deze raming (PM posten) en de wijzigingen die wij hebben toegepast op de door organisaties aangeleverde ramingen om op consistente wijze tot bovenstaande tabel te komen.

	ICT	Op- leiding	Inleer- effecten	Bedrijfs- voering	Project- organisatie	Risico's	Totaal
Politie	25,2- 37,9	28,6- 29,7	53,2- 72,5	-	35,4-36,4		142,5- 176,6
BOD'en	9,5-10,3	4,1 ²²	-	-	3,4	-	16,9-17,7
KMar	1,1-1,3	4,6	3,6	-	1,3	1,4	11,8-12,0
OM	13,2- 21,9	34,3	-	-	11,7-14,4	-	59,3-70,6
Rechtspraak	11,4- 15,4	7,9-9,0	10,0	-	4,3-5,5	-	33,6-40,0
Advocatuur	<i>N.v.t. – dit is de eigen verantwoordelijkheid van advocaten(kantoren)</i>						
CJIB	3,8-4,7	-	-	-	0,6-0,7	0,9 - 1,1	3,5-6,5
DJI	0,4	-	-	-	-	-	0,4
RvDK	1,2	0,4	0,23	-	1,0	-	2,8
3RO	0,2-0,3	1,4-1,5	-	-	0,5-0,6	0,2-0,3	2,4-2,7
Halt	<i>Geen gevolgen verwacht</i>						
Justid	<i>Onbekend – hangt af van ketenpartners</i>						
NFI	<i>Geen incidentele gevolgen verwacht</i>						
Over- koepelend					7,4		7,4
PM Posten						12,0-23,0	12,0-23,0
Totaal	65,8- 93,3	81,3- 83,6	67,0- 86,3	-	65,6-70,6	12,8-25,8	292,5- 359,5

Ten opzichte van de ramingen van de implementatielasten door de ketenorganisaties die in tabel 10 is gepresenteerd, zijn er vier verschillen. In de eerste plaats komen door inzet van eigen dekking binnen het reguliere opleidingsbudget de uitgaven voor de opleidingslasten € 74-98 miljoen lager uit. In de tweede plaats is de onderkant van de bandbreedte van het uurtarief van de politie voor opleidingstijd en inleereffecten verhoogd van €37,50 naar €43,31. In de derde plaats heeft de commissie een ruwe schatting gemaakt van de PM posten. In de vierde plaats heeft de commissie een bedrag voor overkoepelende projectorganisatie opgenomen. Dat resulteert samen in een bandbreedte van € 292-360 miljoen tegenover € 331-427 miljoen.

4. Mogelijkheden voor dekking van incidentele implementatiekosten door structurele baten

De mogelijkheden voor dekking van incidentele implementatiekosten door structurele baten zijn vooral onderzocht op basis van de conclusies van de tripartiete overleggen, die vooral in de jaren 2018-2019 hebben plaatsgevonden. In ons werk zijn wij op één uitzondering na uitgegaan van de resultaten van deze overleggen. Die uitzondering betreft de procesinleiding in combinatie met de beweging naar voren. De veranderingen die het wetboek op dit punt biedt, zouden volgens de MvT tot verkorting van de doorlooptijden van zaken kunnen leiden en daarmee de doelmatigheid van de keten kunnen verbeteren. Om de effecten hiervan beter in beeld te krijgen, is op verzoek van de

²² Indien gedurende 2 jaar de reguliere bijscholing kan worden vervangen door de omscholingscursus. Indien dit niet kan, zullen de kosten €1,7mln hoger zijn

commissie met de relevante ketenpartners een speciale bijeenkomst over dit onderwerp georganiseerd.

Die bijeenkomst heeft belangrijke aanknopingspunten opgeleverd voor de wijze waarop de achterliggende doelstelling van de beweging naar voren – betere voorbereiding van de inhoudelijke behandeling, doelmatigere werkprocessen en verkorting van de doorlooptijden – zou kunnen worden gerealiseerd. Het gaat daarbij met name om het realiseren van aanpassingen in ICT en werkprocessen die nodig zijn om de beweging naar voren optimaal te faciliteren.

Een eerste aanknopingspunt dat naar voren is gekomen, is het zo snel mogelijk realiseren van een compleet en voor de relevante actoren digitaal toegankelijk procesdossier. Dat is van belang zodat advocaten tijdig onderzoekswensen kenbaar kunnen maken, de rechter-commissaris het overzicht op de volledigheid van het procesdossier kan bewaken, de voorzitter bij zijn regierol goed kan beoordelen of nog nader onderzoek dient te worden verricht alvorens de zaak wordt geëquipeerd voor inhoudelijke behandeling en de politie het onderzoek in een kortere periode kan concentreren en met betrokkenheid van hetzelfde onderzoeksteam kan uitvoeren. Voor de realisatie van deze 'baten' is sprake van een duidelijk dwarsverband met de benodigde ontwikkelingen op het terrein van de digitalisering.²³

Andere aanknopingspunten zijn een actieve rechter-commissaris die de voortgang van het vooronderzoek bewaakt, advocaten die eerder in het proces beoordelen of nader onderzoek moet worden verricht en gebruik maken van de rechter-commissaris om onderzoek te 'versnellen', een slimme inrichting van de regierol van de strafrechter (na uitbrengen procesinleiding) waarbij, afhankelijk van de aard van de zaak, gebruik zou kunnen worden gemaakt van bijvoorbeeld poortrechters en gebruikmaking van de wettelijke mogelijkheid tot het houden van een schriftelijke ronde.

De commissie adviseert deze aanknopingspunten als onderdeel van de implementatiestrategie nader te verkennen in ketenbrede themasessies en daarvoor benodigde aanpassingen in ICT/IV-systemen te prioriteren. Om de achterliggende doelstellingen van modernisering van doelmatigere werkprocessen en doorlooptijden te kunnen realiseren, is van belang dat tijdens het implementatietraject de kansen daartoe worden benut. Dat geldt niet alleen voor de procesinleiding en 'beweging naar voren', maar ook voor andere wijzigingen zoals ten aanzien van de procedure voor de selectie van verschoningsgerechtigde stukken (inrichting adequaat werkproces met behulp van een 'tool') en het (verder) benutten van kansen voor digitalisering van IV-processen door techniekonafhankelijke formulering van bepalingen (onder meer AVR).

In dit rapport zijn wij niet vooruitgelopen op de uitkomsten van dergelijke ketenbrede sessies. Dit betekent dat wij op dit punt geen kosten, maar ook geen positieve structurele effecten daarvoor hebben ingeboekt. Per saldo volgen wij voor dit moment dus de lijn van de voor uitkomsten van de tripartiete overleggen en de aanvullende impactanalyses van de organisaties naar aanleiding van de juli-2020 versie van het wetboek: dat er structureel geen financiële baten kunnen worden ingeboekt, in tegendeel er is sprake van een bescheiden werklastverzwaring, met name bij de Rechtspraak, maar ook bij enkele andere organisaties.

²³ Het gaat dan bijvoorbeeld om de inrichting van koppelingen voor toegang tot het digitale dossier en de mogelijkheid van gebruikmaking van multimediate bestanden. Dat onderschrijft de wenselijkheid om IV-trajecten deel te laten uitmaken van de door de commissie aanbevolen meerjarige uitvoeringsplanning.

Indien de nog te organiseren ketenbrede bijeenkomsten dit potentieel voor efficiencyverbetering bevestigen, dienen vanzelfsprekend de voor die verbeteringen noodzakelijke budgetten beschikbaar te worden gesteld.

Overigens zou succesvolle implementatie van de efficiencyverbeteringen nog niet direct tot verlaging van uitgaven in de keten leiden. Er zijn immers wachtrijen. Meer productiviteit leidt daarom bij de executieketen eerst tot het afdoen van meer zaken. Pas op langere termijn zullen de voordelen tot uitdrukking komen in structurele uitgavenverlagingen, ceteris paribus het niveau van de instroom in de keten.

De structurele impact die de verschillende organisaties verwachten is samengevat in tabel 12. Per saldo wordt een bescheiden verzwaring van de werklust verwacht. Voor de keten als geheel is een ruwe schatting dat het zal gaan om een bedrag van circa € 25-38 miljoen, dat wil zeggen circa 0,25%-0,38% van de totale uitgaven voor de keten (de advocatuur is hierin niet meegenomen). Hierna zullen de effecten per organisatie nader worden toegelicht.

Tabel 12: structurele effecten per organisatie

	Netto structurele effecten (FTE)	Netto structurele effecten (€)	PM posten
Politie	-4 tot +58 FTE	Onbekend	<ul style="list-style-type: none"> • Artikelen heimelijke bevoegdheden • Artikelen onderzoek lichaam • Selectie verschoningsgerechtigde informatie • Artikel 2.1.9 lid 2: in afwachting van nadere juridisch inhoudelijke duiding m.b.t. rechtmatigheid en nog te bepalen eventuele impact • Kosten verbonden aan de landelijke uitrol van de innovatiepilots (evaluatie 2023/2024) • Mogelijke verzwaring klachten niet-opsporen en processuele sancties • Art 2.6.2: impact nihil mits tekst wordt aangepast. Zo niet, dan opnieuw impact bepalen.
BOD'en	Nihil	Nihil	
KMar	Nihil (grosso modo lastenverzwaringen gelijk aan lastenverlichtingen)	+€0,2mln per jaar	
OM	Nihil	Nihil	<ul style="list-style-type: none"> • Procesinleiding • Schadevergoedingsregelingen
Rechtspraak	De geraamde verzwaring komt	+€15,7mln per jaar als gevolg van	

	overeen met bijvoorbeeld 100 rechters, of 160 juridisch medewerkers, of een mix hiervan: 50 rechters en 80 juridisch medewerkers.	gewijzigde aantallen, zaakzwaarte, behandeltime per zaak en extra kosten RC +1,0mln per jaar voor huisvesting	
Advocatuur	Nog onbekend	Nog onbekend	Mogelijke verzwaaring en het effect daarvan op de nu gehanteerde forfaits (in het kader van rechtsbijstandsverlening) zal verder worden uitgezocht in het programma rondom stelselherziening
CJIB	+5 tot +10 FTE / jaar	+€2,2 mln tot +€3,1 mln per jaar	<ul style="list-style-type: none"> Stelselmatig overnemen persoonsgegevens: uitgangspunt is dat deze vereisten (nog) niet gelden voor de tenuitvoerlegging, maar een nadere verkenning hierover moet nog plaatsvinden. Digitale informatie-uitwisseling
DJI	N.v.t.	N.v.t.	Contrapunt van 3RO: PM
RvdK	N.v.t.	+€0,12 tot +€0,18 (berekend door commissie als 10% tot 15% van de IV investering)	N.v.t.
3RO	+63 tot +108 FTE / jaar ²⁴	Meerkosten: €6,1mln tot €12,2mln per jaar Mogelijke besparing: €0,2mln tot €0,3mln	<ul style="list-style-type: none"> Compenserende lastenverlichting bij DJI door afname voorlopige hechtenis?
Halt	N.v.t.	N.v.t.	
Justid	Onbekend	Onbekend	
NFI	Onbekend	+0,51mln jaar ²⁵	<ul style="list-style-type: none"> Artikel 2.4.2, lid 1 en lid 4: Kennisgeven

²⁴ Berekening commissie, uitgaande van 1300 uur per FTE

²⁵ Aangenomen dat 1) Memorie van Toelichting t.a.v. artikel. 2.6.14 wordt aangepast, zoals aan het NFI op 7 oktober 2020 is toegezegd door DWJZ 2) afzonderlijk wetsvoorstel m.b.t. verdenkings-criterium in werking treedt na het nieuwe Wetboek van Strafvordering (wetsvoorstel waarin het verdenkingscriterium voor het afgeven van een bevel tot DNA-onderzoek wordt verlaagd van 'ernstige bezwaren' naar een 'redelijk vermoeden van schuld' en voor een bevel DNA-verwantschapsonderzoek bij verdenking van feiten waarop 8 jaar gevangenisstraf max staat naar feiten waarop 4 jaar gevangenisstraf max staat), 3) de werklasteffecten van artikel 2.7.40, 2.7.41 en 2.7.44 voor het NFI niet worden gedekt in de Innovatiewet en 4) in artikel

			onderzoeksoopdracht aan de verdachte
--	--	--	--------------------------------------

Hieronder volgen meer details over de visie van de verschillende organisaties op de structurele effecten van het wetboek.

De ingeschatte structurele effecten van de politie zijn gebaseerd op eerdere impactanalyses, uitkomsten ketenbrede overleggen (de zogenaamde tripartiete overleggen) en een herijking van de impactanalyses op basis van de ambtelijke versie van het Wetboek van Strafvordering 2019.

De politie verwacht in het gunstigste geval een verlichting van 4 FTE en in het meest ongunstige geval een verzwaring van 58 FTE per jaar. De politie is nog in afstemming met de Rechtspraak over de impact van processuele sancties en klachten niet-opsporen/vervolgen. Indien de redenering van de Raad van de Rechtspraak wordt gevolgd, dan wordt per saldo werklastverzwaring verwacht.

De politie verwachtte tot voor kort een marginale besparing (15-30 FTE, 1,5 – 3 mln euro). In de laatste versie van het wetsvoorstel is echter een nieuw artikellid opgenomen (art. 1.8.8, lid 4), waarin staat dat de verdachte direct afschriften dient te krijgen van een drietal soorten proces-verbaal. Doordat wordt vereist dat de verstrekking direct dient plaats te vinden, komt deze verplichting bij de opsporingsdiensten te liggen. De politie heeft hiervan een verkennende impactanalyse uitgevoerd, waaruit blijkt dat dit tot een aanzienlijke structurele werklastverzwaring zal leiden, waardoor er per saldo nu een taakverzwaring optreedt.. Ten tijde van het schrijven van deze rapportage heeft DWJZ toegezegd dat de betreffende wettekst zal worden aangepast om deze taakverzwaring te voorkomen. Op basis daarvan zal de politie een nieuwe impactanalyse opstellen. Dit kan mogelijk tot wijziging van de ingeschatte werklastverzwaring leiden.

Met betrekking tot het verschoningsrecht bestaan bij de politie nog twee grote onzekerheden. Ten eerste de werkprocesbeschrijving – o.a. afhankelijk van de duiding is er een nieuw werkverdeling te maken tussen opsporingsinstanties, kabinetten en en het OM. Ook voor de AI tool is de vormgeving van het werkproces belangrijk. Ten tweede heeft de politie inhoudelijke vragen over de juridische duiding.

De BOD'en verwachten geen significante structurele effecten van het nieuwe wetboek, mits er geen grote wijzigingen komen in de huidige wetstekst. Mogelijk levert de regeling rond het verstrekken van processtukken meerwerk op, maar dit is naar verwachting beperkt aangezien de zaken van de opsporingsdiensten de wat grotere zaken betreffen.

De KMar verwacht op basis van een eerste inschatting 'grosso modo' dat de lastenverzwaringen gelijk zullen zijn aan de lastenverlichtingen wat betreft het operationeel optreden. Uitgaande van de impact bij de politie, en dit omrekenend naar rato van de omvang van de organisatie, betekent dit voor de KMar een vrijwel nihil werklasteffect. De investeringen in ICT en Onderwijsleermiddelen leiden tot additionele structurele kosten voor onderhoud en beheer, ter hoogte van 20% van de investering.

Het OM geeft aan dat structurele effecten onzeker zijn – deze zijn mede afhankelijk van het uiteindelijke herontwerp van de processen en IV/IT. Het OM verwacht in totaal weinig structurele

2.10.61 met 'stukken' alleen het rapport aangeleverd moet worden en niet de onderliggende stukken. Indien punt 2) niet plaatsvindt zullen de kosten €0,18mln/jaar lager uitvallen en indien 3) niet plaatsvindt zullen de kosten €0,18mln per jaar lager uitvallen. Indien 1) of 4) niet plaatsvinden, zijn de gevolgen nog P.M.

effecten, met voorbehoud van de procesinleiding en de schadevergoedingsregeling, wat PM posten zijn.

Voor de Rechtspraak is het helder dat het nieuwe wetboek structurele kosten met zich meebrengt, en dat financiële dekking van de incidentele implementatiekosten dus niet gevonden kan worden in een eventuele verlaging van de vergoeding voor de structurele kosten. Samengevat komt dit omdat in de eerste plaats meer gevraagd zal worden van de Rechtspraak (bijvoorbeeld aanpassingen in de artikel 12 procedure, het beluisteren en bekijken van opnamen in plaats van het lezen van een PV, de regierollen van de voorzitter en rechter-commissaris, de voorstellen rond schadevergoeding en ontneming) en in de tweede plaats dat de "winst" die op een bepaald moment in het proces plaatsvindt (bijvoorbeeld omdat zittingen niet onnodig worden aangehouden) meer tijd aan de voorkant van het proces kost, waardoor er feitelijk geen (financieel) inverdieneffect is.

De Rechtspraak heeft deze inschattingen gemaakt na het raadplegen van de Wetgevingsadviseringscommissie (WAC). Die commissie bestaat uit leden van de rechterlijke macht die specifieke ervaring en kennis hebben op het rechtsgebied waar het wetsvoorstel op ziet. In dit geval zijn dus rechters uit de strafrechtspraak gevraagd naar hun oordeel over de werklastgevolgen. De inschattingen zijn uiteindelijk tot stand gekomen door de bekende gegevens (over bijvoorbeeld zaaksaantallen) te combineren met de verwachtingen van de WAC (bijvoorbeeld de extra tijd per zitting en de verwachte toename van bepaalde zaaksaantallen, zoals artikel 12 beschikkingen). Voorts nemen de huren door de extra huisvestingsbehoefte jaarlijks met € 1 miljoen toe.

De Rechtspraak heeft een incidentele kostenpost van €106 miljoen heeft opgenomen voor het overgangsrecht. Omdat dit feitelijk een ingroei betreft van structurele kosten vanaf de inwerkingtreding tot het moment dat alle zaken volgens het nieuwe recht worden behandeld, en niet zozeer extra incidentele inspanningen als gevolg van de implementatie, hebben wij deze kostenpost niet meegenomen in hoofdstuk 2.

Vanuit de NOVA bestaat de vraag hoe het effect van een eventuele werklastverzwaring wordt meegenomen in de gehanteerde forfaits voor de advocatuur. Er loopt een programma stelselherziening gesubsidieerde rechtsbijstand. Hierin worden ook de effecten van de modernisering van het wetboek onderzocht. Het nieuwe wetboek vraagt van de advocatuur een intensievere en actievere rol, in het bijzonder in verband met de zogenaamde 'beweging naar voren', die kansen biedt voor meer doelmatigheid in de keten. Het zoveel mogelijk in een vroeger stadium zittingsrijp maken van de zaak betekent dat de advocatuur extra tijd en aandacht aan de zaak moet besteden. Dit zal niet volledig als een "verschuiving" van werkzaamheden te typeren zijn. De geboden vergoedingen in dit systeem moeten naar de mening van de commissie worden toegesneden op deze nieuwe taken van de advocatuur in het strafrecht.

Bij de advocatuur zijn de incidentele effecten van de implementatie de eigen verantwoordelijkheid van de advocaten(kantoren). Dit komt voort uit het gegeven dat de (strafrecht)advocaat niet in dienst van de overheid werkt of door de overheid is aangesteld, maar ondernemer is. Iedere advocaat is dus zelf verantwoordelijk voor de kantoororganisatie, voorzieningen en opleiding. Dit is de reden dat de implementatiekosten voor de advocatuur geen deel uitmaken van dit rapport.

Voor zover in het recent gestarte overleg over de structurele kosten van het nieuwe wetboek echter ernstige tekorten aan het daglicht komen, geeft de Commissie in overweging dat de

overheid ook aandacht schenkt aan de incidentele kosten die de advocatuur moet maken voor de implementatie daarvan.

CJIB voorziet een aantal structurele effecten, dit zijn deels p-effecten en deels q-effecten. De structurele ICT-kosten van het CJIB betreffen een percentage van de incidentele ICT-kosten en bevatten ook kosten voor beheer en onderhoud. Omdat het CJIB een baten/lastendienst is, worden (incidentele) investeringen verrekend in de (structurele) kostprijs. Als de incidentele kosten lager (of hoger) uitvallen, dan zullen de structurele kosten ook lager (of hoger) uitvallen.

3RO verwacht een forse lastenverzwaring door meer opdrachten voor reclasseringsrapportages, meer aanwezigheid van reclasseringsmedewerkers ter zitting, meer schorsingstoezichten, meer EC-adviezen en meer EC (Elektronische Controle). Mogelijke financiële baten komen voort uit een tijdsbesparing bij de uitvoering van een deel van de toezichten die op adviezen volgen. Naar de mening van 3RO bevestigen de ketenpartners hun beeld. Daarbij is wel de vraag of het beleids- of wets- effecten zijn, die stijgingen veroorzaken: de nieuwe wet maakt de inzet van bepaalde instrumenten makkelijker, maar feitelijk is het op dit moment ook al toegestaan. 3RO benadrukt dat deze effecten in beide gevallen bekostigd moeten worden om ervoor te zorgen dat de reclassering deze taken kan uitvoeren.

De lastenverhoging door de toename aan schorsingstoezichten bij 3RO, zou overigens moeten leiden tot een gelijke afname van voorlopige hechtenis bij DJI. De besparing hiervan is door DJI niet becijferd, maar is naar verwachting significant hoger dan de kostentoeename bij 3RO: een schorsingstoezicht is veel goedkoper dan een voorlopige hechtenis.

De RvdK verwacht op dit moment geen structurele werklasteffecten, maar vindt het belangrijk om dit continu in de gaten te houden. Er is wel een structurele toename in kosten vanwege de toename van beheerskosten van de IV-implementatie. Dit betreft 10 - 15 % van de IV investering. Deze kosten moeten op verschillende momenten in de toekomst getoetst worden, bijvoorbeeld wanneer de werkprocessen uitgekristalliseerd zijn.

DJI claimt alleen 350.000 euro eenmalig voor aanpassingen in de IT-systemen, en geeft aan dat op basis van gesprekken met het departement naar voren kwam dat invoering van het nieuwe wetboek vooral inhoudt dat er codificatie van reeds bestaande praktijk plaatsvindt, en er daarmee geen structurele meerkosten zijn. Indien er inderdaad een substitutie zal plaatsvinden van voorlopige hechtenissen door schorsingstoezichten, zoals 3RO verwacht, zal dit leiden tot minder kosten bij DJI.

Halt heeft een claim ingediend gerelateerd aan het artikel over de HALT-afdoening voor adolescenten (18-23 jaar). Dit artikel wordt echter uit het nieuwe wetboek gehaald. Daarmee concluderen wij dat het nieuwe wetboek geen structurele gevolgen meer heeft voor Halt.

Het NFI heeft onderzocht welke artikelen een impact op het werk van het NFI kunnen hebben. Deze impact kan op twee vlakken zitten: de vraag vanuit OM en/of politie naar NFI onderzoeken neemt toe, of een onderzoek vergt meer werk voor het NFI omdat er aanvullende handelingen nodig zijn. Over de mogelijk aanzuigende werking heeft tripartiet overleg plaatsgevonden met ketenpartners. Daarbij bleek echter vaak dat effecten niet goed te bepalen waren, danwel zijn slechts kwalitatieve duidingen gegeven. Om toch tot een ingeschat werklasteffect te komen zijn deze door het NFI alsnog gekwantificeerd, dan wel als risico opgenomen. Het NFI heeft deze gevolgen gekwantificeerd door stelposten op te nemen op basis van aannames (bijv. 5% toename van aantal aanvragen isotopen-onderzoek, 50% extra tijd in 20% van de verhoren vanwege ruimere bevoegdheden rechtbank ten aanzien van deskundige). Voor de DNA artikelen 2.6.16 en

2.6.17 heeft het NFI de inschatting afgestemd met de OM liaison van het NFI. Het NFI geeft aan dat de werklasteffecten slechts met aanzienlijke onzekerheden of zelfs helemaal niet vooraf te bepalen zijn. Het NFI is momenteel in gesprek met haar eigenaar om de huidige tarieven te verhogen. Als dit wordt goedgekeurd, zal dit effect hebben op de opgegeven bedragen. Om het verwachte productievolume te kunnen realiseren, moeten extra medewerkers worden aangetrokken die (meerjarig) moeten worden opgeleid voordat zij productief kunnen worden ingezet. Voor Justid is de impact van het wetboek nog onbekend – deze hangt af van of ketenpartners op een andere manier de gegevens zullen aanleveren of afnemen.

Op één uitzondering na deelt de commissie de conclusie van de organisaties dat de structurele effecten van het nieuwe wetboek per saldo beperkt zullen zijn. De uitzondering betreft de procesinleiding en de beweging naar voren in combinatie met de voortgaande digitalisering. De recente bijeenkomst over dit onderwerp met alle betrokken actoren bood, zoals in hoofdstuk 4 nader is toegelicht, potentieel een aantal aanknopingspunten die naar onze mening de doelmatigheid van de strafrechterketen structureel zouden kunnen vergroten. Ons advies is dat de organisaties in de strafrechterketen de mogelijkheden daarvoor gezamenlijk nader onderzoeken.

5. Productieverlies door implementatie van het wetboek

5.1. 'Eenmalig' productieverlies door incidentele kosten

De politie en de KMar gaan ervan uit dat de opleiding voor het wetboek en de inleereffecten worden gedaan in overuren, en derhalve niet zullen leiden tot productieverlies.

De BOD'en verwachten dat de benodigde opleidingstijd zal leiden tot productieverlies. De 'productie' van de BOD'en kan worden uitgedrukt in aantallen zaken, en in geld (incasso-opbrengsten). De BOD'en kunnen geen betrouwbare inschatting maken van het productieverlies, omdat dat verschilt per zaak en per jaar en afhankelijk is van de keuze over welke zaken zullen worden opgepakt.

Ook in de ramingen voor de Rechtspraak is er rekening mee gehouden dat productieverliezen financieel worden gecompenseerd. De Rechtspraak verwacht echter dat het aantal rechters op korte termijn niet voldoende kan worden uitgebreid, zodat er ondanks de financiële middelen toch productieverlies zal optreden. De Rechtspraak heeft een ruwe schatting van het verwachte productieverlies gemaakt. Het gaat om circa 4.800 rechtbankzaken en circa 900 zaken bij het gerechtshof. De Rechtspraak hecht eraan op te merken dat het negatieve maatschappelijk effect van het minder afdoen van deze aantallen zaken aanzienlijk kan zijn, omdat deze zaken staan voor slachtoffers en verdachten die teleurgesteld zullen worden in de aanpak door de Rechtspraak en de strafrechtketen in zijn algemeenheid. Het is nog niet duidelijk of de opleidingsuren van de Rechtspraak die niet in de PE-uren kunnen plaatsvinden, naar verwachting tot nog meer productieverlies zullen leiden.

Het OM verwacht dat de opleidingstijd productieverlies zal opleveren om dezelfde redenen als de Rechtspraak. Een ruwe schatting is dat het zal gaan om 8% van het aantal zaken in het jaar waarin de opleiding plaatsvindt. Dit zijn ongeveer 60.000 zaken, indien dit naar rato over alle zaaksoorten verdeeld wordt (Mulderberoepen vormen de bulk).

Als de Rechtspraak en het OM door opleiding of inleereffecten minder zaken kunnen afdoen, zal dat ook doorwerken naar het CJIB, DJI en 3RO en waarschijnlijk ook de RvdK. Deze organisatie hebben echter geen eenmalig productieverlies becijferd.

Effect van de dreigende productieverliezen bij OM en Rechtspraak is dat er opstoppingen in de keten zullen ontstaan, die tot (nog grotere) wachtrijen in de keten zullen leiden en dus tot ondoelmatigheden. Dit is maatschappelijk een weinig aantrekkelijk perspectief. Uitgaan van ketenconsistentie door overal productieverliezen te accepteren zou deze ondoelmatigheid voorkomen en spaart tevens circa € 115 miljoen uit (zie voetnoot 17 voor onderbouwing), maar het maatschappelijk effect hiervan is maatschappelijk nog negatiever en daarmee onwenselijk. De uitdaging aan de keten is daarom om samen met elkaar te streven naar zo min mogelijk productieverlies in de keten als geheel.

5.2. 'Structureel' productieverlies door structurele effecten

Indien de structurele werklastverzwaringen gecompenseerd worden en hiervoor extra bemensing wordt aangetrokken, dan zal dit niet leiden tot productieverlies. Hier zijn de politie, het CJIB, 3RO en het NFI in hun ramingen vanuit gegaan. Het NFI geeft aan dat voorwaarde is dat de extra bemensing dusdanig tijdig kan worden aangetrokken dat de opleiding van de nieuwe medewerkers is voltooid voordat het nieuwe wetboek in werking treedt. Anders zal er tijdelijk sprake zijn van productieverlies gedurende de opleidingsperiode (gemiddeld 3 jaar voor de opleiding tot tekenbevoegd deskundige)

Bij de Rechtspraak is er in de ramingen wel rekening gehouden met het voorkomen van productieverlies, maar de Rechtspraak vraagt zich wel af, of de extra rechters die hiervoor aangetrokken moeten worden, ook daadwerkelijk gevonden kunnen worden. Daarom heeft de Rechtspraak ook een ruwe schatting gemaakt van het verwachte productieverlies indien de hiervoor benodigde extra middelen niet ter beschikking komen, of het aantal medewerkers niet kan worden uitgebreid. De ruwe raming komt uit op een productieverlies van 10.000 zaken rechtbank en 2.000 zaken gerechtshof per jaar (circa 6% van het totaal aantal zaken²⁶).

De overige organisaties verwachten geen structurele werklasteffecten. Als de Rechtspraak structureel minder zaken per jaar kan afdoen, zal dat wel doorwerken naar het OM, CJIB, DJI en 3RO en waarschijnlijk ook bij de RvdK. Er ontstaat een onevenwichtigheid in de keten. Dit is nog niet in kaart gebracht.

Deze effecten zijn gebaseerd op de visies van de keten zelf. De commissie is zoals eerder uiteengezet er nog niet van overtuigd dat de beweging naar voren in combinatie met de voortgaande digitalisering op termijn niet tot positieve productiviteitseffecten gaat leiden die de werklastverzwaringen kunnen compenseren en daarmee onevenwichtigheden in de keten kunnen voorkomen. Zoals eerder aangegeven is een van onze adviezen om hier de komende tijd ketenbreed nader onderzoek naar te doen.

²⁶ Op basis van ~167.000 afgehandelde strafzaken (niet-kanton) rechtbanken en ~32.000 strafzaken appèlcolleges. Bron: jaarverslag Rechtspraak 2019.

6. Belangrijkste conclusies

- Allereerst wil de commissie opmerken dat er door de strafrechtketen hard gewerkt is om de commissie te helpen om zich een oordeel te vormen over de ramingen om het wetboek te implementeren. De commissie is hen daarvoor dankbaar.
- Volgens opgave van de ketenorganisaties bedragen de incidentele kosten van implementatie, inclusief risico's en onzekerheden €331-427 miljoen. De commissie heeft de ondergrens van de bandbreedte verhoogd naar €347 miljoen omdat zij een hoger uurtarief verwacht voor de overuren van de politie. Op enkele punten denkt de commissie echter dat onder bepaalde condities de ramingen neerwaarts gecorrigeerd kunnen worden met circa €74-98 miljoen. De manier om tot die besparing te komen is door de inzet van de vijf vrije ontwikkeldagen bij de politie en het zogenaamde leerhuis bij de KMar voor het uitleren van het nieuwe wetboek. De conditie daarvoor is dat de organisaties in de twee jaar van de implementatie (2025 en 2026) worden ontlast van andere grote wet- of beleidswijzigingen. Daarnaast beveelt de commissie aan om nader te onderzoeken of er bij het OM ruimte binnen de eigen begroting is voor de opleidingskosten. De commissie heeft de ramingen vervolgens verhoogd met €19-30²⁷ miljoen om een zo realistisch mogelijke schatting te maken inclusief PM posten en een raming voor de overkoepelende projectorganisatie.
- Dit bedrag van €292-360 miljoen zou bij verder ongewijzigd beleid aan de strafrechtketen moeten worden toegekend om de modernisering van het Wetboek van Strafvordering te kunnen implementeren.
- In deze raming zijn enkele ongespecificeerde PM kostenposten opgenomen, zoals de kosten van certificering van BOA's, eventuele opleidingskosten van niet-politie BOA's en de opleidingskosten van politievrijwilligers. Hiervoor heeft de commissie een ruwe bandbreedte opgenomen, maar deze dienen zo snel mogelijk in kaart te worden gebracht.
- De commissie raadt verder aan om te sturen op ketenconsistentie in het al dan niet voorkomen van productieverlies. Op dit moment voorkomt de politie productieverlies door de opleidingstijd in overuren te laten plaatsvinden, maar gaat de Rechtspraak uit van productieverlies. Indien ketenconsistent wordt geaccepteerd dat er productieverliezen zijn, en opleiding- en inleertijd dus binnen het primaire proces worden gedaan, zouden de kosten ongeveer €104-124 miljoen lager kunnen uitvallen. De maatschappelijke impact hiervan is echter significant. Ons advies is daarom om de productieverliezen zoveel mogelijk te beperken.
- Ondanks twee interviewronden blijven er nog enkele belangrijke onderzoekpunten over, met name op ICT-gebied. Enkele organisaties zijn er nog niet in geslaagd om de ICT-aanpassingen te baseren op een inhoudelijke analyse van de veranderingen in het wetboek. Het OM is er voorts nog niet in geslaagd om cijfers te produceren over omvang en inzet van het opleidingsbudget, waardoor onduidelijk is of het OM niet net als de andere organisaties in de keten een bijdrage kan leveren om de implementatiekosten (gedeeltelijk) te dekken. Kwantitatief zijn de risico's slechts beperkt meegenomen in de ramingen.
- Dit is wat de commissie betreft niet het laatste woord over de ramingen. Om verschillende redenen zal deze raming nog aantal keren moeten worden herzien. Inhoudelijke redenen zijn bijvoorbeeld de mogelijke herzieningen naar aanleiding van het advies van de RvS, de behandeling door de Staten-Generaal en door uitwerking van de AMvB's en het overgangsrecht. Er zijn ook ramingstechnische redenen: snelle technologie maakt het moeilijk om de kosten van ICT-aanpassingen goed te ramen. Bovendien zullen beslissingen

²⁷ Bestaande uit €12-23 miljoen voor de PM posten en €7,4mln voor de overkoepelende projectorganisatie – zie paragraaf 3.2.5. en 3.2.6.

op aanpalende terreinen, bijvoorbeeld de vervanging van systemen als NIAS en GPS, effecten hebben op de ramingen.

- Derhalve beveelt de commissie een jaarlijkse herijking van de ramingen aan, en een jaarlijkse evaluatie door een onafhankelijke partij. De commissie beveelt daarnaast aan om na invoering van het nieuwe wetboek een meting te doen van de werkelijke structurele effecten en implementatiekosten. Het is belangrijk om daarvoor op korte termijn ook tot een zogenaamde nulmeting te komen.
- Het wetboek biedt allerlei kansen voor doelmatiger werkprocessen op het snijvlak van modernisering en digitalisering. Het gaat om aanpassingen van ICT en werkprocessen om de beweging naar voren te faciliteren voor de belangrijkste actoren, met name de rechter-commissaris, de advocaat en de regierol van de rechter. De commissie heeft hier tot nu toe geen netto baten voor ingeboekt. Dat betekent dat de huidige raming van de implementatiekosten uitgaat van de bestaande werkprocessen binnen en tussen de organisaties van de strafrechtketen.
- De commissie adviseert als onderdeel van de implementatiestrategie die kansen nader te verkennen in ketenbrede themasessies en daarvoor benodigde aanpassingen in ICT/IV-systemen te prioriteren. Om de achterliggende doelstellingen van modernisering van doelmatigere werkprocessen en doorlooptijden te kunnen realiseren, is van belang dat tijdens het implementatietraject de kansen daartoe worden benut.
- Dat geldt niet alleen voor de procesinleiding en 'beweging naar voren', maar ook voor andere wijzigingen zoals ten aanzien van de procedure voor de selectie van verschoningsgerechtigde stukken (inrichting adequaat werkproces met behulp van een 'tool') en het (verder) benutten van kansen voor digitalisering van IV-processen door techniekonafhankelijke formulering van bepalingen (onder meer AVR).
- Voor zover daar kansrijke ideeën naar voren komen voor verbetering van de doelmatigheid van de keten zouden die ideeën eerst -liefst kleinschalig- getest moeten worden en hun waarde moeten bewijzen. Vanzelfsprekend dienen de daarvoor noodzakelijke budgetten aan de keten ter beschikking moeten worden gesteld. Na een positieve evaluatie zou verdere uitrol kunnen plaatsvinden op basis van een 'business case'.
- De geboden vergoedingen in het systeem van gesubsidieerde rechtsbijstand moeten naar de mening van de commissie worden toegesneden op de nieuwe zwaardere taken van de advocatuur in het strafrecht.
- Het is nodig dat de ketenorganisaties meer en effectiever met elkaar gaan samenwerken. Ketenpartners maken vaak eigen plannen en houden hierin geen rekening met de rest van de keten. De commissie raadt aan om samen een strategisch plan te maken en een meerjarig uitvoeringsplan (een stappenplan voor de verschillende activiteiten vanaf nu). Hierin hoort ook een overzicht van het totaalbeeld van ICT-trajecten bij de strafrechtketen om te voorkomen dat door capaciteitsrestricties projecten elkaar in de wielen gaan rijden.

Bijlage A: afkortingenlijst

3RO	Reclasseringsorganisaties
AMvB	Algemene Maatregel van Bestuur (uitwerking van een wetsartikel met kracht van wet)
BKB	Bestuurlijk Ketenberaad
BOA	Bijzonder Opsporingsambtenaar
BOD	Bijzondere Opsporingsdienst
CJIB	Centraal justitieel incassobureau
DJI	Dienst Justitiële Inrichtingen
DWJZ	Directie Wetgeving en Juridische Zaken (JenV)
FIOD	Fiscale inlichtingen- en opsporingsdienst (een BOD)
GPS	Geïntegreerd Processysteem (OM)
HGK	Herziening Gerechtelijke Kaart
IV	Informatievoorziening
JenV	Ministerie van Justitie en Veiligheid
Justid	Justitiële Informatiedienst
KMar	Koninklijke Marechaussee
NFI	Nederlands Forensisch Instituut
NIAS	Nieuw Appelsysteem (OM)
NOvA	Nederlandse Orde van Advocaten
OGB	Opdrachtgeversberaad (PDSK)
OM	Openbaar Ministerie
PDSK	Programma Digitalisering Strafrechtketen
PE	Permanente Educatie
PVR	Programma Vernieuwend Registreren
RC	rechter-commissaris
RvdK	Raad voor de Kinderbescherming
RvS	Raad van State
SSR	Studiecentrum Rechtspleging (OM en Rechtspraak)
USB	Wet herziening tenuitvoerlegging strafrechtelijke beslissingen

Bijlage B: toelichting totaaloverzicht incidentele kosten

In de ramingen in tabel 10 zijn de volgende posten nog niet meegenomen (PM Posten):

- BOD'en: drukwerk lesmateriaal
- Politie:
 - Aantal artikelen waarvan de incidentele en structurele impact nog niet te bepalen en in financiële effecten te vertalen is: verschoningsrecht, processuele sancties, klachten niet opsporen
 - Kosten verbonden aan aanpassing werkprocessen zoals werkinstructies
 - Structurele en implementatiekosten verbonden aan de landelijke uitrol van de innovatiepilots (evaluatie 2023/2024)
 - Aanpassingen in systemen voor het informatiegericht werken van de politie
 - Opleiding BOA's en vrijwillige politiemedewerkers
 - ICT ondersteuning ten behoeve van de leeropgave
- OM:
 - Ontwikkel- en uitvoeringskosten professionele ontmoetingen
 - Docentkosten per opleidingsdag, reis & verblijfskosten docenten (805 opleidingsdagen)
 - Doceerkosten administraties
- OM en Rechtspraak hebben nog geen bedrag opgenomen voor de tool ten behoeve van het verschoningsrecht
- Kosten voor opleiding niet-politie BOA's
- Incidentele implementatiekosten Slachtofferhulp Nederland

Op onderdelen hebben wij de door organisaties aangeleverde ramingen iets gewijzigd om op consistente wijze tot de tabellen te komen:

- Tool filteren stukken verschoningsrechtigden toegevoegd aan ICT-raming
- Politie en CJIB: onvoorzien als aparte post opgenomen in plaats van als onderdeel van ICT en project-organisatie
- Politie: in tabel 11 is ervan uit gegaan dat per medewerker 45 opleidingsuren uit reguliere opleidingsbudget worden gedekt en dat de onderkant van de bandbreedte van het uurtarief voor opleidingstijd en inleereffecten €43,31/u is in plaats van €37,50/u
- BOD'en: nazorg is gesplitst over opleidingskosten en ICT
- KMar:
 - Additionele uitgaven meegenomen (totale raming minus budgettaire afdekking)
 - Onderhoud/beheer ICT, exploitatie onderwijsleermiddelen en bijbehorende risico-opslag niet meegenomen (zijn feitelijke structurele kosten)
 - In tabel 11 is ervan uit gegaan dat per medewerker 40 opleidingsuren uit reguliere opleidingsbudget worden gedekt
 - Risico opslag van 13,1% toegepast op de aangepaste raming (d.w.z. enkel op de netto uitgaven)
- Rechtspraak:
 - Aangenomen dat voor RA en JO 60 uur opleiding binnen PE uren plaats vindt, en 30 uur niet binnen PE uren
 - Door Rechtspraak aangedragen risicopercentages toegepast op betreffende kostenposten

- Overgangsrecht leidt tot een ingroei van structurele kosten vanaf de inwerkingtreding tot het moment dat alle zaken volgens het nieuwe recht worden behandeld. Dit is niet meegenomen in de raming van de incidentele kosten.
 - Genoemde inleereffecten betreft zowel inleer- als ingroeieffecten
 - Huisvestingskosten niet meegenomen in raming incidentele kosten, omdat het structurele kosten betreft
- 3RO: risico's zijn berekend door het door 3RO opgegeven risicopercentage (12,3%) te vermenigvuldigen met de totale geraamde kosten
- RvdK:
 - Overige bedrijfsvoeringskosten en kosten voor tijdelijke extra bezetting meegenomen onder projectorganisatie
 - Kostenontwikkeling app meegenomen onder opleidingskosten
 - In tabel 11 is er vanuit gegaan dat de opleidingsuren uit reguliere opleidingsbudget worden gedekt